

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Кадамская основная общеобразовательная школа»

СОГЛАСОВАНО:

Зам. директора по УВР:

Бу /И.Н.Булыгина/
31. 08. 2020 г.

УТВЕРЖДАЮ:

Директор школы:

Н.В.Воронцова/
12.08.20 2020 г.

Адаптированная образовательная программа
сопровождения и развития ребёнка обучения с рекомендациями обучения
по специальной (коррекционной) программе VIII вида

Дисциплина: Марийский язык и литература

Учебный год: 2020-2021

Учитель: Беляева Зоя Александровна

6-шо класслан марий йылме дене ФГОС-лан келыштарыме
Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан
Адаптированный программе
ОВЗ дене йоча-влакым очный йӧн дене тунуктымаш:

ПАША ПРОГРАММЕ
да
Календарно-тематический планирований

Умылтарымаш.

"Закон об образовании в Российской Федерации" от 29.12.2012 № 273 документлан келшышын, тунуктымо да воспитаний паша

Ты программе пуа:

- тун тунемме программым ушыш шындарен кертмаш;
- Личностьын уш-акылжым вияндымаш.

- тунемме кумылым лукмаш;
- посна йөн дене тунем кертмаш;

Туныктымо пашашке надырым пыштыше-влак:

- школ администраций;
- тазалыкым аралыше верысе эмлымверын пашаенже-влак.

2. Цель:

2.1. Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан сай шинчымашым пуаш тыршымаш, умбакыже уш-акылым виянды-маш.

2.2. Ешлан сооциально-психологический полышым пуымаш.

2.3. Ончыкылык илышлан ямдылымаш.

3. Программын задачиже-влак:

3.1. Адаптацийыште улшо нелылык деч утлаш тыршаш.

3.2. Кўлмө семын посна йочалан программыв ышташ.

3.3. Ешартыш шинчымашым пуаш.

3.4. Ача-ава-влаклан консультацийым пуаш.

4. Программым чонымашын да илышыш шынгарымышын принципше-влак.

4.1. Гуманизаций – туныктымаште йоча деке личностно-ориентированный лишеммаш.

4.2. Посна йоча дене пашам ыштымаш, тыгодым түрлө йөнум кычалмаш. 4.3. Системность - кўрылтде пашам ыштымаш. Туныктымо да воспитаний пашаште икгайлык.

4.4. *Интегрированный лишеммаш* - паша программыв кўлеш гоным виянген колтымаш, тыгодым йочан ончык кайымыжымат шотыш налмаш.

4.6. Туныктымаште тыршыше чыла пашаенгын келшен, ваш-ваш полшен, вашкылым кучен ыштымышт.

4.5. Шке семын пашам ыштыме формын кўкшытшым шотыш налмаш. Тыгодым йочан тунемме кўкшытшым эскерымаш..

5. Туныктымо пашам илышыш шынгарыме йөн-влак:

Организационный.

Туныктымаште вариативный формыв шотыш налаш лиеш. Тыгодым обций тунемме программыват кучылташ лиеш.

Психолого-педагогический:

- Тунемме программыв режимжым шотыш налмаш.

- Туныктымо, воспитательный пашам коррекционный семын виктарымаш;
- Йочан ойыртемалтше сынжым шотыш налмаш.
- Сай режимым чонымаш.
- У йөн-влакым кучылтмаш.
- Тазалыкым аралым режим.
- Санитарно-гигиенических правил да нормо-влакым эскерымаш.
- Моло йоча-влак дене пырля түрлө мероприятийлаште вийым тергымаш.

Тиде пашаште тыршышыш улыт:

- предметым туныктышо;
- класс вуйлатыше.

Паша кадр:

Тыгай йоча-влакым туныктымаште лумын ямдылыме ОВЗ курсышто тунемше специалист-влак лийшаш улыт.

Материально-технический поянлык:

- пурымаште откидной пандус лийшаш:

Информационный:

- сетевой источник деке пурен кертмаш.

6. Аттестаций.

Школын администрацийжын локальный актише-влак почеш ышталтеш.

7. Паша лектышын ончыкылыкшо:

Моло-влак жене пырля пашам ышташ туныктымаш. Тыгодым йочам йылме деке шүмандымаш.

Умылгарымаш.

6-шо класслан марий йылме дене паша программым Федеральный государственный стандартлан келыштарен, марий йылме дене тун школлам примерный программе почеш возымо. Предметын тун учебник линийже - 6-шо класслан марий йылме учебник, авторышт - В.В. Кузнецов, Н.В. Кузнецова.

Марий йылме дене паша программе йоча-влакын марий йылме дене шинчымашыштым келгемдыме, тыгак шочмо йылме деке йоратыме кумылыштым да кугешныме койшышытым пенгыдемдыме амал дене возалтын.

Марий йылмым туныктымашын тун цельже да задачиже-влак:

Тунемшын культуроведческий компетенцийжым вияндаш, йылмын путынь тувыран ик ужашыж семын шижаш туныкташ, кеч-могай калыкынат морально-этический нормыж-влакым шындырыше вий семын ончыкташ.

Вес ен дене мутланаме годым йылме законлан энтертен, кучылтмо шомак-влакым эскерен, йылме да лингвистический компетенцийжым вияндаш.

Тыгак шонымашым радамлен моштен, вес ен дене мутланымаште коммуникативный компетенцийым вияндаш.

Паша программе системность, научность, доступность принцип негызеш чоналтын.

Программын ужашыже-влак:

6-шо класслан марий йылме дене паша программе тыгай ужаш гыч шога:

Родо-тукым йылме коклаште финн-угор йылме-влак коклаште марий йылмын верже.

Программын содержанияже.

Ончыч тунеммым ушештарымаш.

Пале мут.

Чот мут.

Олмештыш мут.

Наречий

Ий мучко тунеммым ушештарымаш.

Чыла тиде ужаш-влак тунемше-влакын коммуникативный, йылме да лингвистический, культуроведческий компетенцийыштым вияндаш полша.

Коммуникативный компетенцийым шуарыме годым тыгай практический задаче шукталтшаш:

Программын темлымыж почеш тунемше-влакын орфографий ден пунктуаций дене шинчымашыштым келгемдаш.

Марий литератур йылме нормым палаш.

Весе дене мутланаме годым мутпоянлык ден грамматике правилым палымаш.

Ойлымо да возымо годым шке шонымашым чын почын пуаш.

Йылме компетенцийым шуарымаште тыгай задача-влак шукталтыт:

Йылме наукин негызшым тунеммаш; тыгодым фонетике, мут поянлык; мут ышталтмаш, морфологий шотыштопале мут, олмештыш мут, чот мут ден наречийым тунеммаште шинчымаш пуалтеш.

Тунемше-влакын мут поянлыкыштым чарныде тунем толмаш, ойлымо да возымо годым грамматикым эскерыме усталыкым шуарымаш;

Орфографий да пунктуаций правилым кучылт мошташ туныктымаш.

Лингвистический компетенцийнерген ойлымо годым тунемше-влак марий йылме наукин тун принципше нерген палышаш улыт, тудын чыла ужашыж да шочмо йылмын виян толмо корныжым шинчышаш, тыгак тудым вияндымаште ученый-влакын суапле пашашт нерген мондышаш огытыл.

Паша программаште изи огыл вер тунеммым ушештарымашлан пуалтын. Тыге 6-шо классыште марий йылме нерген шинчымашым келгемдаш ончыч тунемме материал корным почеш.

Культуроведческий компетенций ойлымо годым туныктышо йоча-влаклан марий йылмын сылне улмыжым эреак ушештарен шогышаш да йоча шумыш намиен шуктышаш.

Тунемше мом палышаш да ыштен моштышаш.

УУД лектыш-влак:

***Личностный лектыш* семын палемдыман:**

тунемше умылышаш: шочмо йылме - марий калыкын эн кугу поянлыкше. Тудын полшымыж дене йоча моло предмет-влакымат сайынрак тунемеш, творчествыжат виянеш, чын айдеме лиеш;

тунемше шочмо йылмыж дене кугешнышаш, тудым арален кодымо нерген тургыжланышаш, яндарлыкше верч тыршышаш, шке ойлымо йылмыжымат вияндаш точышаш;

йылме поянлык верч тургыжланышаш; шонымашым раш да умылаш лийшын каласышаш; шкенжынат, вес ойлышынат йылмыжым аклен моштышаш.

***Метапредметный лектыш* семын ончыктыман:**

Тунемше йылме дене кылдалтше чыла пашам ыштен моштышаш:

а) ойлымо да возымо текстым кулеш семын чын умылышаш;

б) текстым турло семынат лудын моштышаш(турысnek, кулеш верым ойырен);

в) кўлеш шинчымашым турло источник гыч налын моштышаш (газет, журнал, справочник, Интернет да т. м.);

г) посна теме дене шинчымашым торло источник гыч поген, радамлен кертшаш, эн кулешанжым ойырышаш, иктешлышаш;

д) ончылно шогышо пашам радамлышаш, лектышым чын аклен кертшаш;

е) шке шонымашым возен але йўкын умылтарен моштышаш;

ж) йолташ-влак ончылно теме дене ойлен моштышаш.

Тунемше налме шинчымашым, моштымашым илышыште кучылт моштышаш, шочмо йылме дене налме шинчымашым моло йылмым тунемме годым танастарен моштышаш.

Кеч-могай илыш пордемыштат ен-влак дене мутланен моштышаш; учашымаштат, тыглай мутланымаштат йылме этикетым шуктен шогышаш.

***Предметный лектыш* семын палемдыман:**

Айдеме шочмо йылме ден культурын ваш кылдалт шогымыштым, нунын илышыште верыштым сайын умылышаш.

Йылме дене кылдалтше чыла пашам ыштен моштышаш:

- Лудмо да колмо уверым чын умылышаш(теме, цель, тун да ешартыш увер);

- Турло семын лудын моштышаш(ончен лектын, шарнаш тыршен, шымлен лектын);

- Текстлан планым, тезисым возен кертшаш; книга, газет, журнал дене пашам ыштен моштышаш;

- Турло стилиян текстым колыштын умылышаш, тушеч кулешан шинчымашым налын моштышаш;

Ойлышаш да возышаш:

•Лудмо але колыштмо текст почеш возен але ойлен моштышаш (каласкалаш, планым ышташ, тезисым возаш);

•Шке шонымашым раш, умылаш лийшын возышаш але ойлышаш (радамлен, ойым ваш кылден, темым рашемден); йыр лийше событийла , ужмылан, колмылан, лудмылан чын акым пуэн моштышаш;

- Турло жанран текстым возен але ойлен моштышаш (каласкалымаш, акым пуэн ойлымаш, серыш, расписке, доверенность, йодмаш);
- Турло диалог ден монологым чонен моштышаш; иктанаш-влак ончылно кучык докладым лудын кертшаш, иктаж шонымашым ойлышаш;
- Ойлымо годым тун орфоэпический, лексический да грамматический нормо-влакым шуктышаш; шомак ден куэмалтше ойсавыртыш-влакым шотлан толшын, вес енын кумылжым волтыде кучылтшаш; возымо годым орфографий ден пунктуацийын тун правиллажым шуктышаш;
- Ен дене мутланымаште тыгодым ойлымо этикетым шуктышаш, кулеш годым жест (кид дене ончыктымаш) ден мимикым (чурий вашталтыш) кучылтшаш;
- Шке ойлымылан акым пуэн моштышаш; ойлымо годым шке йонылышым шижын да торлен моштышаш.

Шочмо йылме нерген шанче умылымашым налшаш.

Лингвистикын тун умылымашыже-влакым палышаш; лингвистике да тудын тун ужашыже-влак; йылме да мутланымаш, ойлымо да возымо йылме; монолог да диалог; каласкалымаш, суретлымаш, шонкалымаш; текст, шомак да ой.

Мутым турло семын лончылен моштышаш (фонетике могырым, состав дене, муткылдыш да т.м.; сылнештарыме йон-влакым ончыктышаш.

Шочмо йылмын сораллыкшым шижшаш да умылышаш; сылнымутан литературым йылме могырым аклен моштышаш.

Паша программаште у темым тунемме иктешлыше урок дене мучашлалтеш. Тыгак йылме лывыртыме пашалан кугу вер ойыралтеш. Вет тунемшын йылмыжым лывыртен гына ончыкыжым марий йылмын яндарлыкше да моторлыкшо нерген ойлен керттына.

Идалык мучко тунемшаш кажне темылан посна шагат ойыралтеш.

Марий йылме урокышто тыгай технологий да методике кучылталтеш:

Проблемный йодыш,

Информационно-коммуникативный технологий,

Здоровьесберегающий технологий,

Проектно-исследовательский технологий,

Тушкан да коктын пашам ыштымаш,

Тунемше-влак дене пашам ыштыме годым турло урок-влак эртаралтыт: у шинчымашым налме урок, урок практикум, комбинированный урок, урок-мутланымаш, темым иктешлыме урок, урок-лекций, урок-модыш, урок-шымлымаш, йылме лывыртыме урок.

Туныктышын методикыже:

- тунемме темым иктешлен вашмутланымаше урок,
- йодышлан вашмут,
- ойырен пуымо турло упражнений дене паша,
- икте-весым тергымаш,
- тунемше шкенжым шке терга,
- фонетике могырым, состав дене муткылдышым, лум мутым лончылымо урок,
- текст дене пашам ыштыме урок,
- йоча-влакын вашмутыштым эскерымаш,
- текст почеш изложений,

- сочиненийым возымаш,
- диктовка почеш возымаш,
- орфограмм ден пунктуацийым умылтарен возымаш,
- тест почеш паша.

Урокышто йоча-влакын пашам ыштыме йонышт:

учебникысе пашам турло мogyрым умылен шуктымаш,
 турло лончылымашым шуктымаш,
 турло текстым умылен лончылымаш,
 текстын планжым ыштымаш,
 план почеш текстын содержанияжым каласкалат,
 текстым умбакыже шуйымаш,
 турло диалоглаште мутланен моштымаш,
 аудирований,
 орфографий да пунктуаций дене турло пашам ыштымаш,
 орфографий мутер дене пашам ыштымаш.

Тунемше-влакын шинчымашыштлан акым пуымаш:

Тестлан
 Диктантлан
 Турло темылан возымо сочиненийлан
 Сурет почеш сочиненийлан
 Йодышысо вашмутлан
 Текст почеш изложенийлан

Тунемме материалын содержанияжы

Коммуникативный компетенцийым вияндыме ужаш

I ужаш. Родо-тукым йылме коклаште марий йылмын верже. Марий йылмын моло калык семын виянмыже.

Йылме да мутланымаш.

Мутланен моштымаш – айдемын илышыштыже пеш кулешан сомыл. Йылме да ваш мутланымаш. Турло амаллан кора мутланымаш. Ойлымо да возымо йылме.

Возымо да ойлымо годым диалог да монолог.

Монолог да диалог годым кучылтмо ойлончо-влак кышкар. Диалогысо кучык вашмут-влак. Диалогын турло сынан улмыжо(йодыштымаш, ваш мутланымаш да т. м.. Монологын турло сынан лиймыже (каласкалымаш, суретлымаш, шонкалымаш; нунын ваш кылдалтмышт)

II. Йылме дене паша.

Йылме дене турло паша.

Йылме дене ыштыме турло паша: лудмым колыштын умылымаш (аудирований), ойлымаш, лудмаш, возымаш. Кажне пашан ойыртемже-влак. Лудмо да колыштмо годым тексын тун шонымашыжым умылымаш.

Лудмым колыштын умылымаш да шке лудмаш.

Ен лудмым колыштын умылымаш. Лудмаш. Тунемме книга дене паша. Книга да моло источник дене паша ыштыме культур. Турло семын лудмаш: текстым ончал лекмаш, кулеш верым кычал мумаш, шымлен лудмаш.

Каласкалымаш. Каласкалымашын тун ойыртемже-влак: кучыкемден, кулеш верым ойырен, турысnek. Лудмо, ужмо, колмо нерген каласкалымаш.

Возымаш. Возымо текстын тун ойыртемже-влак. Лудмо але колыштмо текст почеш кучыкемден, кулеш верым ойырен, турысnek возымаш.

Йылме да лингвистический компетенцийым вияндыме паша.

I. Пале мут

Пале мут. Пале мутын иктешлыше значенийже, морфологический ойыртемже да ойлончышто синтаксический рольжо.

Пале мутым танастарымаш (танастарыме да првесоходный степеньже-влак)

Пале мутым лум мут семын кучылтмаш. Лум мут деч посна каласалтмыж годым пале мутын вочмык да числа дене вашталтмыже, лица формым налмыже.

Пале мутын ышталтмыже. Пале мутым ыштыше суффикс-влак. Йыгырмут-влак (сложный пале мут-влак). Пале мутым состав шот дене да морфологический лончылымашлончылен моштымаш.

Танастарыме степенян пале мут-влакым кучылт моштымаш. Лум мут олмеш кучылталтше пале мутын ойыртем-влакшым пален моштымаш. Пале мутым возен моштымаш.

II. Чот мут.

Чот мут. Чот мутын иктешлыше значенийже, морфологический ойыртемже да ойлончышто синтаксический рольжо.

Чот мутын ышталтмыже. Простой, сложный да составной чот мут-влак.

Шотлымо да радам чот мут-влак. Дробан чот мут-влак. Чот мутым состав да морфологически лончылымаш

Лум мут пелен да шкетын шогышо чот мут-влакым возен моштымаш. Чот мутым кучылтман ойлончым чонен моштымаш.

III. Олмештыш мут.

Олмештыш мут нерген умылымаш. Тудын иктешлыше значенийже, морфологический ойыртемже да ойлончышто синтаксический рольжо. Олмештыш мутын лум мут, пале мут, чот мут олмеш кучылталтмыже

Олмештыш мутын разрядше-влак: лицам ончыктышо (личный, указательный, рашемдыше (определительный), вопросительный, относительный, раш палыдыме (неопределенный), шорышо (отрицательный).

Личный олмештыш мутым почеш мут дене пырля чын кучылтмаш (мый денем, тыйын нерген, тылат-тыланет кора).

Олмештыш мутын ышталтмыже

Олмештыш мутым состав дене да морфологически лончылымаш.

Олмештыш мутым текстысе ойлончо да ужаш-влакым ушышо йон семын кучылтмаш. Олмештыш мутын разрядше-влакым ойырен моштымаш. Нуным возен да кучылт моштымаш.

IV. Наречий.

Наречийын иктешлыше значенийже, морфологический ойыртемже да ойлончышто синтаксический рольжо.

Наречийын разрядше-влак: кузе лиймым, жапым, верым, амал ден цельым, мера ден степеньым, чотым ончыктышо. Верым ончыктышо наречийын шкенлык (притяжательный) суффиксше.

Наречийын танастарымаш (танастарыме да превосходный) степеньже-влак

Наречийын ышталтмыже. Наречийым ыштыше суффикс-влак. Йыгырмут-влак (сложный наречий-влак). Наречий значениян муткылдыш-влак.

Наречийым состав дене да морфологически лончылымаш.

Наречийын разрядше-влакым ойырен моштымаш. Синоним ден антоним наречий-влакым кучылт моштымаш. Наречийым возен моштымаш.

Туныктыммо годым кучылтшаш материал

1. Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Марий йылме. 6-шо класслан учебник. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2008.

2. Учаев З.В. Марий йылме дене дидактический материал. 6 – 7. Туныктышылан польш. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1991.

3. Учаев З.В. Марий йылме. Теорий. 5-9 класслан учебник. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1993.

4. Учаев З.В. Йылме лывыртыме паша. 5 – 7 класслан тунемме книга. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1995.

5. Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Изложений сборник. 5-9 класслаште туныктышо-влаклан. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2010.

6. Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Йылме лывыртыме паша. 5-6 класс. Йошкар-Ола: Марий туныктыш институт, 2002.

7. Иванова З.К., Тимофеева В.Т. Марий йылме пунктуаций дене диктант сборник. 5 – 9 класслаште туныктышо-влаклан. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1994.

Календарно-тематический планирований.

Марий йылме, 6 – шо класс.

(ОВЗ тунемше-влаклан чыла дене пырля тунемме программе пуалтеш, тыгодым кажне уроклан посна паша ямдылалтеш (план - тетрадьыште).

(Посна УУД ЛЕКТЫШ- ВЛАКЫМ УРОК ПЛАНЛАШКЕ ВОЗЕМ).

Урок радам	Урокын темыже	Кучылтмо материал	Палемдымаш
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18..	<p>Ончылмут. Марий йылме - моло йылме-влак ешыште.</p> <p>Муткылдыш да ойлончо.</p> <p>«Фонетике» ужашым ушештарымаш..</p> <p>«Лексике» ужашым ушештарымаш.</p> <p>Лум мут нерген ушештарымаш</p> <p>Ушештарымаш: «Вияш оян ойлончо», «Диалог».</p> <p>Контрольный диктант: 5-ше классыште тунеммым иктешлымаш»</p> <p>Ончыч тунемым иктешлымаш.</p> <p>Пале мут нерген умылымаш</p> <p>Пале мутын степеньже-влак.</p> <p>Пале мутын ышталтмыже.</p> <p>Сложный пале мут-влак.</p> <p>Пале мутым лум мут олмеш кучылтмаш.</p> <p>Сурет почеш сочиненийым возымаш.</p> <p>Пале мут-влакым возен моштымаш.</p> <p>Пале мут нерген шинчымашым иктешлымаш.</p> <p>Контрольный диктант («Пале мут» теме почеш).</p> <p>Йонылыш-влак почеш паша</p>	<p>«Шочмо йылме» стенд Правил мутер Правил мутер Правил мутер Правил мутер</p> <p>Таблице.У Орфографий мутер Правил мутер Правил мутер Сочиненийлан келшы- ше сурет</p> <p>Диктант сборник</p>	

19.	Чот мут нерген умылымаш.Чот мутын ышталтмыже.	У Орфо-графий мутер	
20.	Чот мутын разрядше-влак.		
21.	Чот мутын лум мут пелен кучылталтме ойыртеме.кучылталтме ойыртеме.	Изложений сборник	
22-23	Й.л. у. Изложенийым возымаш»Коча ен уныкаже».		
24	Чот мут-влакым ойлончылаште кучылт моштымаш.	Правил мутер	
25.	Чот мут-влакым текстыште кучылт моштымаш.	Правил мутер	
26.	Чот мут-влакым возен моштымаш.		
27.	Чот мут-влак дене шымлымаш паша-влакым аралымаш.	Правил мутер	
28.	«Чот мут» темым иктешлымаш.	Диктант	
29.	Контрольный диктант («Чот мут» теме).	Сборник	
30.	Йонылыш-влак дене паша.		
31.	Олмештыш мут нерген умылымаш.		
32.	Олмештыш мутын разрядше-влак.	Таблице-влак	
33	Личный олмештыш мутым кучылтмо ойыртеме.		
34.	Указательный олмештыш мут.-влак.		
35.	Определительный олмештыш мут-влак.		
36.	Вопросительно-относительный олмештыш мут-влак.		
37.	Неопределённый олмештыш мут-влак..		
38.	Отрицательный олмештыш мут-влак..		
39.	Олмештыш мутым лончылышаш.		
40	«Олмештыш мут» темым иктешлымаш.		
41.	Контрольный диктант («Олмештыш мут» теме).		
42.	Йонылыш-влак почеш паша.		
43-44.	Й.л.у. Изложенийым возымаш..		
45.	Наречийын ойлымаш ужаш ойыртеме.	Диктант	
46.	Наречийын значений тушкаже.	сборник	
47.	Наречийын лицаште каласалтмыже.		

48.	Й.л.у. З.Ф.Лаврентьевын «Самырык-влак деке унала» суретше почеш сочиненийым возымаш.	Изложений сборник	
49.	1Тергымаш паша («Наречийын значений тушкаже» теме).	Таблице-влак	
50.	. Наречийын ышталтмыже. Наречийым ыштыше суффикс-влак.		
51.	Наречийым ыштыше частице ден приставке-влак .		
52.	Сложный наречий-влак.		
53.	Составной наречий-влак.	Диктант сборник	
54.	Наречийын танастарымаш степеньже.		
55.	Наречийым возымаш да лончылымаш.		
56.	Наречийым морфологически лончылымаш		
57.	Й.л.у. «Шошо пагытым мый йоратем» темылан сочиненийым возымаш.	Таблице-влак	
58-	Наречий нерген шинчымашым иктешлымаш.		
59.	Й.л. у. Изложенийым возымаш.		
60.			
61.	Йонылыш-влак почеш паша.		
62.	Контрольный диктант: «Наречий»		
63.	Йонылыш-влак почеш паша.		
64.	Грамматический сочинений: «Пале мут», «Чот мут»,		
65.	«Олмештыш мут», «Наречий».		
66.	Тунемме ойлымаш ужаш-влакым шымлыме паша-влакым аралымаш.		
67.	Чыла тунеммым иктешлымаш.	Правил мутер	
68.	Резервный урок		

6-шо класслан марий литератур денне ФГОС-лан кельштарыме
Чыла денне пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан
Адаптированный программе
ОВЗ денне йоча-влакым очный йӧн денне тунуктымаш:

ПАША ПРОГРАММЕ
да
Календарно-тематический планирований

Умылтарымаш.

"Закон об образовании в Российской Федерации" от 29.12.2012 № 273 документлан келшышын, тунуктымо да воспитаний паша

_Ты программе пуа:

- тўн тунемме программим ушыш шындарен кертмаш;
- Личностьын уш-акылжым вияндымаш.
- тунемме кумылым лукмаш;
- посна йөн дене тунем кертмаш;

Туныктымо пашашке надырым пыштыше-влак:

- школ администраций;
- тазалыкым аралыше верысе эмлымверын пашаенже-влак.

2. Цель:

- 2.1. Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан сай шинчымашым пуаш тыршымаш, умбакыже уш-акылым вияндымаш.
- 2.2. Ешлан социально-психологический польшым пуымаш.
- 2.3. Ончыкылык илышлан ямдылымаш.

3. Программын задачыже-влак:

- 3.1. Адаптацияште улшо нелылык деч утлаш тыршаш.
- 3.2. Кўлмө семын посна йочалан программим ышташ.
- 3.3. Ешартыш шинчымашым пуаш.
- 3.4. Ача-ава-влаклан консультацийым пуаш.

4. Программым чонымашын да илышыш шындарымашын принципше-влак.

- 4.1. Гуманизаций – туныктымаште йоча деке личностно-ориентированный лишеммаш.
- 4.2. Посна йоча дене пашам ыштымаш, тыгодым тўрлө йөнум кычалмаш. 4.3. Системность - кўрылтде пашам ыштымаш. Туныктымо да воспитаний пашаште икгайлык.
- 4.4. *Интегрированный лишеммаш* - паша программим кўлеш годым виянген колтымаш, тыгодым йочан ончык кайымыжымат шотыш налмаш.
- 4.6. Туныктымаште тыршыше чыла пашаенын келшен, ваш-ваш полшен, вашкылым кучен ыштымышт.
- 4.5. Шке семын пашам ыштыме формын кўкшытшым шотыш налмаш. Тыгодым йочан тунемме кўкшытшым эскерымаш..

5. Туныктымо пашам илышыш шындарыме йөн-влак:

Организационный.

Туныктымаште вариативный формым шотыш налаш лиш. Тыгодым общий тунемме программимат кучылташ лиш.

Психолого-педагогический:

- Тунемме программн режимжым шотыш налмаш.
- Туныктымо, воспитательный пашам коррекционный семын виктарымаш;
- Йочан ойыртемалтше сынжым шотыш налмаш.
- Сай режимым чонымаш.
- У йөн-влакым кучылтмаш.
- Тазалыкым аралым режим.
- Санитарно-гигиенических правил да нормо-влакым эскерымаш.
- Моло йоча-влак дене пырля түрлө мероприятийлаште вийым тергымаш.

Тиде пашаште тыршышыш улыт:

- предметым туныктышо;
- класс вуйлатыше.

Паша кадр:

Тыгай йоча-влакым туныктымаште лумын ямдылыме ОВЗ курсышто тунемше специалист-влак лийшаш улыт.

Материально-технический поянлык::

-пурымаште откидной пандус лийшаш:

Информационный:

- сетевой источник деке пурен кертмаш.

6. Аттестаций.

Школын администрацийжын локальный актише-влак почеш ышталтеш.

7. Паша лектышын ончыкылыкшо:

Моло-влак жене пырля пашам ышташ туныктымаш. Тыгодым йочам йылме деке шүмандымаш

**6-шо класслан марий литератур денне ФГОС-лан келыштарыме
ПАША ПРОГРАММЕ**

да

Календарно-тематический планирований

Умылгарымыш.

6-шо класслан марий литератур денне паша программем Федеральнй государственный стандартлан келыштарен, марий йылме денне тўн школлам примернй программе почеш возымо. Предметын тўн учебник линийже - 6- шо класслан марий литератур учебник, авторышт – Е.М. Иванова, Т.Н. Воронцова

Марий литератур денне паша программе йоча-влакын марий литератур денне шинчымашыштым келгемдыме, айдемын эстетический , этический ойыртемыш, чон-моторлыкшым шуарымыш, тыгак духовно-нравственный воспитаний могырым куштымыш амал денне возалтын.

Марий литературым туныктымышын тўн цельже : марий сылнымут гоч самырык тукумын уш-акылжым вияндаш, шонкален мошташ, шке йырысе пўртўсым, шочмо калыкын, мер илышын ойыртемыш умылаш полшаш, поян шўм-чон шижмашан, шочмо элжым да калыкшым пагалыше да йератыше, поро шўм-чонан айдемым кушташ.

Тиде цельыш шуаш манын, тыгай **задаче-влакым** шындыме:

- туземше-влакым марий да Российысе да тўнямбал сылнымутан литератур денне палдараш, нуным тиде поянлык деке шўмандаш;
- йоча-влакым лудаш кумыландаш, литератур теорий гыч налме легенде, преданий, муро, теме ден идей, событий, поэме, ойлымаш ден повесть, сылнештарыме йен шинчымашым кучылтын, сылнымутан произведенийым чыла могырымат лончылаш да тудлан акым пуаш, шке шонымашым каласаш, тўрле научно-популярнй литератур, справочник денне пайдаланаш, шкевуя пашам ышташ да шинчымашым погаш кумыландаш;
- литератур йылмым тичмашын да пайдалын кучылт мошташ туныкташ;
- ўдыр ден рвезе-влакын творчествоштан одарланаш йеным ышташ, нунын ончыкылык илышыштым шочмо калыкын пўрымашыж денне кылдаш полшаш.
- илыш нерген шонаш да тудым кузе чын илен лекме нерген шонаш тарата.
- йочан илыш умылымашыжым келгемдаш, эстетике шижмашыжым шараш.

6-шо классыште программеш тыгай ужаш-влакым пуртымо:

Калык ойпого: легенде ден преданий, муро-влак

Автор-влакын возымо повесть ден ойлымашышт, почеламутышт-влак, поэме-влак

Совет кучем жапысе марий сылнымут.

Кызытсе марий литератур

6-шо классыште калык ойпого поянлык кумда верым налеш. Посна тўшкам ыштат шочмо литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар-влакын творчествоштан, нунын коклаште 20-шо ийласе марий ялын илышыжым, граждан сар жапысе историйын ойыртемыше, йоча-влакын илышыштым

сүретлыше, калык илыш-йўла негызеш чоналтше да пўртүс теме дене кылдалтше түрлө жанран, чон моторлыкым, романтика шўлыш дене, шуко палаш тыршыме кумыл дене шындалтше произведений-влак.

6-шо классыште тунемше-влак устан да сылнын лудмо техникым вияндышаш, лудмо произведенийлан планым чонен да каласкален моштышаш, произведенийын тўнгеройжылан характеристикым пуышаш, произведенийым лончылмаште ойыртемалтшаш.

Литератур теорий гыч легенде, преданий, муро, теме ден идей, событий, поэме, ойлымаш ден повесть, сылнештарыме йон нерген тунемше-влак палышаш улыт.

6-шо классыште марий литератур урокышто могай УДД шуаралтеш?

Личностный УУД

Сылнымутан произведений -влак гоч самырык тукумым илышым чын умылаш, Родинын пайдале енже лияш, шўмбел мландым да шочмо калыкым ала кумылын, шокшын йораташ туныкташ, Россий элнам утыр тўзандаш кумыландымаш.

Тунемше -влакын кутырымо да возымо йылмыштым виянден, келгемден толмаш.

Марий калыкын курым дене аралтше йўлажлан да ойпогыжылан энертен, поро ден осалым ойыраш сылнымутан произведений полшышаш.

Тунемше -влакын шочмо марий йылме деке поро да пагалыме кумылым марий литератур шке сылнымутшо гоч лукшаш.

Регулятивный УУД

Писатель-влакын сылнымутыштан энертен, шкевуя почеламутым, кўчык ойлымашым возаш туныктымаш. Текстым лудын, тўрло йыжынан проблемым муын мошташ, нелылык гыч лекташ йёным кычалаш да тудым сенаш туныкташ. Шке шонымашыш шуаш, чын корным кычалаш да муын мошташ полшаш.

Шкевуя шымлымаш пашам шукташ да иктешлымашым ышташ, шке творческий сынан пашам аклаш туныктымаш.

Кеч-могай творческий пашам вес творческий паша дене танастарен саемдаш.

Познавательный УУД

Марий писатель-влакын возымаштышт нелталме проблемым муын мошташ да тудо пагыт дене кылден мошташ туныктымаш.

Кеч-могай произведенийым анализироватлаш тунемшаш улыт:

идей да темым чын муын моштышаш;

сылнымут произведений могай жанрлан энертен возалтмым тунемше палышаш;

герой-влаклан характеристикым пуышаш;

икмыняр произведений дене танастарен да шымлен лончылышаш.

тўрло сорастарыме йоным кычалаш тунемшаш;

критический статья-влаклан энертен, тўрло произведенийлан акым пуаш туныктымаш.

Коммуникативный УУД

Арун да яндарын лудаш туныктымаш, лудын лекмеке, содержанийым почын пуэн кертшаш;

Сылнымутлан энертен, кўчыкын да раш каласкален кертшаш, иктешлымашым ыштен моштышаш, йодышлан раш вашмутым почын пуышаш, монологан але диалоган текстым ыштен моштышаш.

Тўрло сообщений дене йолташ –влакым презентаций, доклад гоч палдарен кертшаш.

Тўшка вий дене произведений гыч ужашым модын моштышаш улыт.

Тўрло сынан ойлымашым возаш туныктымаш.

6-шо классыште мари́й литератур урокын личностный лектышыже:

Шочмо калыкын илыш йўлаж ден илыш ойыртемжым, чон поянлыкшым, шке калыкшым да шочмо кундемжым йератыше, шочмо калык деке поро шонымашан да яндар шўм-чонан улмыж дене ойыртемалтшаш.

Ешартыш шинчымашым погымо семын тўрло мутер ден да справочник дене пашам ыштен моштышаш.

Метапредметный лектышыже:

- литературышто пуымо проблемым умылен, материалым кышкарлен моштышаш, мутланыме, каласкалыме да возымо ойышто шке шонымашым чын умылтарен, тунемме произведенийлан иктешлымашым ыштен моштышаш;

- тунемме произведенийым шкевуя лудын, чын умылен да тўн шонымашыжым ойырен моштышаш,

Предметный лектыш семын ойырыман:

шинчымашым погымаште:

-сылнымутан произведенийыште тўн проблемым ужын да аклен мошташ,

- литератур произведений да тудым возымо жап кокласе кылым умылымаш,

- литератур произведенийым лончылен мошташ, могай жанрыш пурымыжым ончыктен кертшаш, темым да тўн шонымашыжым палемден кертшаш,

-произведенийын сылнештарыме йонжым ончыктен моштышаш

уш-акылым да шўм-чон яндарлыкым шуарымаште:

- шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртемалтше койыш-шоктышыжым, көргө чон-моторлыкшым, тўвыражым, йылме вий-куатшым, поян вершөржым шижын да ужын моштымаш,

- сылнымутан произведений-влак деке шке кумылым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;

– литератур произведений нерген шке шонымашым каласен моштышаш;

– авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылым ончыктышаш;

коммуникативный

– тўрло жанран произведений-влакым колыштын да лудын умылышаш;

– шочмо йылмын мут поянлыкшым да текст гыч цитатым кучылтын прозаический произведенийын содержанияжым калскален моштышаш; лудмо але колыштмо текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш; монолог ден диалогым чонышаш;

– тунемме произведений-влакын тематикыштым да проблематикыштым лончылымаш дене кылдалтше сочиненийым возен кертшаш, классыште да монгышто возымо творческий пашам шуктышаш.

эстетический:

– сылнымутан литературым мут искусствын кончышыжо семын умылышаш;

– литератур произведений-влакым эстетике могырым аклышаш;

– сылнылыкым ужын да шижын моштышаш;

– сылнештарыме йен-влакын верыштым умылышаш.

Марий литератур дене налшаш шинчымашын содержанияже

Калык ойпого. «Илыше кў» легенде. Легенде-калык устный творчеством ойыртегалтше видше: исторический але шонен лукмо событий нерген сылнымут каласкалымаш.

«Акпарс» преданий. Преданий – ик тукум гыч вес тукумыш историйысе событий-влакым устно каласкалымаш. «Акпарс» преданийыште ончыктым исторический событий-влак

Муро-влак. Муро-сем да мут дене каласыме произведений. «Ошвичынат келгыжым шинчем ыле гын...», «Вўдше йога, серже кодеш», «Коремжат келге, вўдшат уке...», «Эр кечыже лектеш йошкарген» калык муро-влак, нунын нравственный негызышт.

Сылнымутан литературышто айдемын илышыже. Н. мухин. Эрык кечым, илыш куаным, патырьеным, шочмо калыкым, поян пўртўсым моктышо поэт. «Шурно» почеламут. Пўртўс поянлык, шурно лектыш да айдемын надырже – илышын нравственный сынже. «Шурно» почеламут, «салтак муро» почеламут.

А. Мичурин-Азмекей. Пўртўс мурызо. «Керем онго» ойлымаш.

Шабдар Осып. Поэтын илышыштыже куанымаш да ойгыжо, икшыве-влак деке кумылжо, нунын тўня умылымашыштым палымыже. «Тўшка вий дене» повестьыште айдеме да пўртўс темым тарватымыже

В. Иванов. Писательын литератур творчеством толмо корныжо. Йоча психологийым сайын палымыже. «Вўдше келге, серже тура» повесть

В. Юксерн. Писательын литературный творчеством толмо корныжо. «Атаманыч» повестьыште йоча-влакын салтак-влак дене пырля тушман ваштареш крдалмышт.

Г. Матюковский. Поэт нерген ой. «Петю» поэме – шочмо элым да калыкым йоратыме нерген произведений.

Н. Ильяков. Поэт нерген ой. Сар жапыште возымо произведенийже-влак. «Шочмо порт» почеламутын нравственный да патриотический сынан улмыжо.

Н. Лекайн. Писатель нерген ой. «Шортньо падыраш» повестьыште йоча-влакын келшен, икте-весеыштым умылен илымышт, ялысе пашалан шўман лийын кушмышт. Семён Николаев. Поэт нерген ой. «Ик пушенге ок ыште пўртўсым» почеламутын нравственный негызыше, патриотический сынан улмыжо. «Эрдене» почеламутышто поэтын «Мо тыгай шочмо эл?» йодышым тарватымыже да тидлан вашештымыже.

Иван Горный. Поэт нерген ой: тыныс илыш – жапын моторжо. «Монгышко» почеламутышто салтак илышым, гражданский долгшым ончыктымаш.

«Мый ўдем» почеламутын лўмжо, тудын ойыртемеже. М. Якимов. Поэт нерген ой. «Родина» поэтын шочмо элым, ялым келгын шижмыже, нунын дене кугешнымыже, калык-влакын келшен илымыштым моктымыже.

**Марий литератур дене 6-шо класслан
Календарно-тематический планирований.**

(Посна УУД ЛЕКТЫШ- ВЛАКЫМ УРОК ПЛАНЛАШКЕ ВОЗЕМ).

Урок радам	Жап	Теме	Палемдымаш
1		«Калык ойпого» умылымаш. Калык лирике.	«Калык ойпого» книга
2		Тоштыен ой. «Кавасе ўдыр – күтүчө».	«Калык ойпого» книга
3		«Илыше кү» легендын содержанийже.	Компьютерный презентаций.
4		Легенде нерген умылымаш. Фольклор произведенийын чоңалтмыже.	
5		Акпарс нерген преданий. Преданий нерген умылымаш.	Компьютерный презентаций.
6		А.Спиридонов, А.Мокеев. «Югорно» - марий эпосын негызше.	Писватель-влакын портретышт-влак.
7		«Калевала» - карело-финн эпос.	«Калевала» эпос.
8		В.М.Иванов. «Вўдшө келге, серже тура» повесть. Темыже да проблемыже-влак.	Компьютерный презентаций.
9		Повестын содержанийже парочеш паша.	Повесть
10		Г.И.Матюковский. «Петю» поэмын содержанийже. Поэме нерген умылымаш.	Компьютерный презентаций.
11		Н.Лекайн. «Шөртнө падыраш» повестьын содержанийже	Компьютерный презентаций.
12		В.Ивановын «Вўдшее келге, серже тура» повестьын содержанийже	Портрет, сар нерген сўрет-влак
13		Повестьын содержанийже почеш паша. Повестьыште пейзажын верже.	Компьютерный презентаций.

14		С.Николаевын поэзийже.	Компьютерный презентаций.
15.		« Илышыште порылыкын вийже» счиненийлан ямдылалтмаш.	Компьютерный презентаций.
16-		Мичурин-Азмекей- пүртүс мурызо.	Пүртүс нерген произведений-влак выставке.
17		«Керем онго» ойлымашын содержанияйже.	
18		Альбертина Иванова – уста марий поэтесса.	Компьютерный презентаций.
19		«Шочмо ялем-шүмбелем!» сочинений.	Компьютерный презентаций.
20		Ген. Сабанцевын поэзийыштыже – шочмо вер.	Компьютерный презентаций.
21.		Мустай Карим – Пошкырт велысе писатель. «Куэ лышташ нерген» почеламутын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
.22.		В.Ф.Сапаев – йоча чоным палыше писатель.	Компьютерный презентаций.
23.		В.Сапаев. «Мом каласет, Миля?» повестьын содержанияйже. Эпический жанр-влак.	Компьютерный презентаций.
24.		Порвестыште йоча-влакын сын-кунышт.	Портрет, сүрет
25.		Иван Горныйын поэзийже. «Мый үдем» почеламутын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
26..		« Эрдене» почеламутын содержанияйже, идейже	Портрет, тунемшаш повесть

27.		Сочинений: «Паша айдемым пукша».	Тўрлб паша нерген сўрет-влак.
28.		Шке семын лудмо почеш мутланымаш.	Ойырымо произведений-влак.
29.		«Мыйын йбратыме литературный героем» сочинений.	Литер. герой-влак нерген компьютерный презентаций.
30.		«Тиде писатель сылнын воза». Шымлымаш пашам аралымаш.	Шымлымаш паша-влак.
31.		Иктешлымаш урок. Йыргешке ўстел: «Сылнымутшо чонем ырыкта».	Творческий альбом-влак.
32-34		Резервный урок-влак.	

8-ше класслан марий йылме дене ФГОС-лан келыштарыме

Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан

Адаптированный программе

ОВЗ дене йоча-влакым очный йбн дене туныктымаш:

ПАША ПРОГРАММЕ

да

Календарно-тематический планирований

Умылтарымаш.

"Закон об образовании в Российской Федерации" от 29.12.2012 № 273 документлан келшышын, туныктымо да воспитаний паша

Ты программе пуа:

- тўн тунемме программим ушыш шынгарен кертмаш;

- Личностьын уш-акылжым вяндымаш.
- тунемме кумылым лукмаш;
- посна йӧн дене тунем кертмаш;

Туныктымo пашашке надырым пыштыше-влак:

- школ администраций;
- тазалыкым аралыше верысе эмлымверын пашаенже-влак.

2. Цель:

2.1. Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан сай шинчымашым пуаш тыршымаш, умбакыже уш-акылым вяндымаш.

2.2. Ешлан сооциально-психологический польшым пуымаш.

2.3. Ончыкылык илышлан ямдылымаш.

3. Программын задачиже-влак:

3.1. Адаптацийыште улшо нелылык деч утлаш тыршаш.

3.2. Кӱлмӧ семын посна йочалан программыв ышташ.

3.3. Ешартыш шинчымашым пуаш.

3.4. Ача-ава-влаклан консультацийым пуаш.

4. Программым чонымашын да илышыш шындарымашын принципше-влак.

4.1. Гуманизаций – туныктымаште йоча деке личностно-ориентированный лишеммаш.

4.2. Посна йоча дене пашам ыштымаш, тыгодым тӱрлӧ йӧным кычалмаш. 4.3. Системность - кӱрылтде пашам ыштымаш. Туныктымo да воспитаний пашаште икгайлык.

4.4. *Интегрированный лишеммаш* - паша программыв кӱлеш годым вянген колтымаш, тыгодым йочан ончык кайымыжымат шотыш налмаш.

4.6. Туныктымаште тыршыше чыла пашаенгын келшен, ваш-ваш полшен, вашкылым кучен ыштымышт.

4.5. Шке семын пашам ыштыме формын кӱкшытшым шотыш налмаш. Тыгодым йочан тунемме кӱкшытшым эскерымаш..

5. Туныктымo пашам илышыш шындарыме йӧн-влак:

Организационный.

Туныктымаште вариативный формым шотыш налаш лиеш. Тыгодым общий тунемме программат кучылташ лиеш.

Психолого-педагогический:

- Тунемме программын режимжым шотыш налмаш.
- Туныктымо, воспитательный пашам коррекционный семын виктарымаш;
- Йочан ойыртемалтше сынжым шотыш налмаш.
- Сай режимым чонымаш.
- У йөн-влакым кучылтмаш.
- Тазалыкым аралым режим.
- Санитарно-гигиенических правил да нормо-влакым эскерымаш.
- Моло йоча-влак дене пырля түрлө мероприятийлаште вийым тергымаш.

Тиде пашаште тыршышыш улыт:

- предметым туныктышо;
- класс вуйлатыше.

Паша кадр:

Тыгай йоча-влакым туныктымаште лумын ямдылыме ОВЗ курсышто тунемше специалист-влак лийшаш улыт.

Материально-технический поянык::

- пурымаште откидной пандус лийшаш:

Информационный:

- сетевой источник деке пурен кертмаш.

6. Аттестаций.

Школын администрацийжын локальный активе-влак почеш ышталтеш.

7. Паша лектышын ончыкылыкшо:

Моло-влак жене пырля пашам ышташ туныктымаш. Тыгодым йочам йылме деке шўмандымаш.

Умылтарен возымаш

Марий йылме дене VIII класслан ямдылыме Паша программе йылме дене пуышаш образований стандарт негызеш ышталтын. Программын тў% шонымашыже – йочалан пуышаш шинчымаш кўкшытым палемдаш, туныктышын пашажым мыняр-гынат куштылемдаш.

Паша программе тыгай ужаш-влак гыч шога:

«Марий йылме» предметым тунемме тў% содержанияй.

Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш да ыштен моштышаш.

Туныктымашын цельже.

Тунемме предметын школ планыште верже.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш.

Тергыме, йылме лывыртыме да ме%огысе паша-влакын ойыртемашт.

Туныктымо годым э%оертышаш тў% книга.

Урок шот дене тематический планирований.

Туныктымо годым кучылтшаш материал.

Шинчымашым тест почеш тергымаш.

Шинчымашым тергаш кучылтшаш диктант-влак.

Туныктымашын цельже

VIII-ше классыште марий йылмым школышто туныктымашын тў% цельже семын изирак класс-влаклан ончыктымо шонымаш-влакак кодыт. Тиде:

–йочан *культуроведческий компетенцийжым* вия%одаш, вес семын каласаш гын, шочмо йылмым й°раташ туныкташ, тудын поян да с°рал улмыжым шижаш полшаш; йылмым пўтынъ культурын ик ужашыж семын шижаш туныкташ, тудым калыкын морально-этический нормыжо-влакым йоча чоныш сайын шы%одарен кертше вий семын ончыкташ;
–шкет айдеме кугу кўкшытыш шуын огеш керт, тудо е%о дене мутланен, весе-влак дене келшен илышаш. Тидланже ойым чо%оен моштымаш кўлеш, кучылтмо шомак-влакымат эскерыман. Тыгеже, йылме закон-влакым сайын палыман, фразеологический савыртыш-влакым шотлан конден каласыман, тўрл° мутерлашкат ончалман. Тыгай паша дене йочан *йылме да лингвистический компетенцийже* вия%оеш. Тидыжым уроклаште веле ышташ лиеш;
–йолташ-влак ончылно шонымашым радамлен ойлаш, е%олан чын улмым ўшандарен каласаш туныкташ, кўлеш годым ойым вес йогыныш кусараш але вес е%оын мутышкыжо пураш *коммуникативный компетенцийым* вия%одымаш полша.

Тунемме предметын школ планыште верже

Марий йылмым тунемаш идалык мучко 51 шагатым ойырыман. Тидыже арнялан 1,5 шагат дене логалеш. Мемнан шонымаште, кок шагатан арня-влакым марий литератур дене алмаштен туныкташ келшен толеш.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш

Кызытсе илышыште шочмо йылмын верже – 1 шагат
V-VII класслаште тунеммым ушештарымаш – 1 шагат
Марий литератур йылме – 1 шагат
Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш – 3 шагат
Тыглай ойлончо – 3 шагат
Кок составан тыглай ойлончо – 9 шагат
Ик составан тыглай ойлончо-влак – 5 шагат
Тичмаш огыл ойлончо – 1 шагат
Икгай членан ойлончо – 3 шагат
Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак – 3 шагат
Савырныммут – 1 шагат
Пуртымо мут да пуртымо ойлончо – 2 шагат
Йўк мутан ойлончо – 1 шагат
Мут-ойлончо – 1 шагат
Ий мучко тунеммым ушештарымаш – 2 шагат
Диктант – 4 шагат.
Изложений – 4 шагат (2 паша).
Сочинений – 4 шагат (2 паша).
Резерв урок – 2 шагат.

Тергыме, йылме лывыртыме да ме%огысе паша-влакын ойыртемьшт

Программе почеш тергыме паша семын диктантат, изложений ден сочиненият кучылталтшаш улыт. Диктантлан ойырымо шагатым тыге шелаш келшен толеш: тунемме материал умылымым да чын возен моштымо навыкым тергаш 2 шагатым ойыраш, а 2 шагатым тест материал почеш шинчымашым тергаш кучылтман. Палемдыман: тыгодым чын возымо навыкым пе%огыдемдаш да вия%одаш уроклаште эртарыме мутер диктант-влак полшышаш улыт.

Изложений ден сочиненийлан 8-ше классыште кок шагат дене ойырыман. Тыгеже, тунемше идалык мучко кок изложенийым да кок сочиненийым возышаш. Тышечын ик изложений ден ик сочиненийжым тергыме паша семын эртарыман.

Тергыме да йылме лывыртыме пашалан Программе почеш 12 шагат ойыралтшаш. Туныктышо иктаж амаллан кера вашталтышым ыштен гын, шке шонымашыжым умылтарен кертшаш.

Ме%огысе пашан ойыртемже семын литератур-хрестоматий ден урок деч ердыжыште лудшаш «Илыш муро» книгаг кучылтмым шотлыман. Тидыже литератур ден йылме урок-влакым лишемдышаш шонымаш дене ышталтын.

Йоча-влакым шымлымаш паша деке утларак шўмы%одаш кўлме нерген шонымаш дене посна паша дене кажне урокышто тыгай сынан упражненийым темлымым шотлыман. Нуным ойыртемалтшырак йочалан эреак темлен шогыман.

Йылме лывыртыме пашалан посна ойырымо ужашымат ФГОС-ын йодмыжо семын келыштарыман. Урокын шагал улмыжым шотлыде, йоча йылмым вия%одымашым ончыл верышке шындыман.

Мутер диктант але кўчык изложений шотышто икмынар шомакым каласыман. Нуно урок тў%алтыште 3 – 4 минут жапым налшаш улыт. Вес семынже, нуным йочам урокыш вончыктарыме жап семын ончыман.

Туныктымо годым э%ертышаш тў%о книга

Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Марий йылме: 8-ше класслан учебник. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2010.

Кызытсе илышыште шочмо йылмын верже

I. Калыкын илышыштыже шочмо йылмын, тўвыран верже. Йоча вия%омаште шочмо йылмын верже.

II. Айдемын кушмаштыже, илышумылымаш вия%омаштыже шочмо йылмын вашталтен кертдыме вий улмыжым палымаш.

V – VII класслаште тунеммым ушештарымаш

I. Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влак.

Глагол. Причастий ден деепричастийын глаголын посна формыжо улмышт. Причастий ден пале мут кокласе икгайлык да ойыртем. Деепричастий ден наречийын икгайлыкышт да ойыртемьшт. Причастный да деепричастный савыртыш-влак.

II. Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влакым ойырен моштымаш; причастий ден деепричастийым лончылымаш.

Марий литератур йылме

I. Литератур йылме нерген умылымаш. Марий литератур йылмын шочмо да вия% толмо корныжо.

Литератур йылмын стильже-влак: кутырымо да сылнымутан йылме, публицистике, научный, официально-деловой стиль-влак.

II. Ойлымо да возымо годым литератур йылмын нормыжо-влакым шуктымаш.

Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш.

I. Синтаксис да пунктуаций – йылме наукин ужашлаже.

Муткылдыш да ойлончо нерген палымым ушештарымаш.

Муткылдыш да ойлончо кергысе кыл да ойырте.

Муткылдышыште мут-влакын кылдалтме йенышт: управлений, примыканий. Нунын кокласе кыл да ойырте.

Муткылдышым синтаксически лончылымаш.

II. Муткылдыш да предложенийым ойырен моштымаш.

Тыглай ойлончо (простой предложений)

I. Ойлончо да тудын чо%алтмыже. Предложенийын грамматический рдыже.

Подлежащий ден сказуемыйын кылдалтме ойыртемышт. Ойлончышто мут радам. Логический пералтыш (ударений). Ойсем (интонаций).

Ойлончын түрл° лиймыже.

II. Предложенийыште шомак-влакым шке верышкышт шынден моштымаш. Логический пералтышым шынден, тыглай ойлончо-влакым (простой предложений-влакым) чын ойсем дене лудмаш.

Кок составан тыглай ойлончо (простой предложений)

Предложенийын тў% (главный) членже-влак

Подлежащий да тудын каласалтмыже.

Сказуемый да тудын каласалтмыже. Простой глагольный сказуемый. Составной глагольный сказуемый. Лўман йыжы%ан (лсман составной) сказуемый. Подлежащий ден сказуемый коклаш тирем шындымаш.

II. Полшышо глагол уке годым ойлончым чын лудын моштымаш. Подлежащий ден сказуемыйым каласыме йеным синоним дене алмаштыл моштымаш.

Ойлончын ешарыме членже-влак (предложенийын второстепенный членже-влак)

I. Ойлончын ешарыме членже-влак. Вияш да косвенный дополнений-влак. Рашемдык (определений). Ешартыклўм (приложений). Приложениян ойлончышто чарналтыш палым (препинаний знакым) шынден моштымаш. Умландарыше член-влакын түрлє лиймышт: верым, жапым, кузе лиймым, условийым, амал ден цельым, мера ден степеньым ончыктышо.

Кок составан тыглай ойлончым (простой предложенийым) синтаксически лончылымаш.

II. Түрл^о второстепенный член-влакым кучылтын, простой предложенийым кужемден моштымаш. Ешарыме член-влакым синтаксический синоним дене каласен моштымаш.

Ик составан простой предложений-влак

Ик составан простой ойлончо нерген умылымаш. Сказуемыян ик составан простой предложений-влак (определенно-личный, неопределенно-личный, безличный). Подлежащиян ик составан тыглай ойлончо (назывной).

Ик составан тыглай ойлончым синтаксически лончылымаш. Ик составан да кок составан предложений-влакын синтаксический синоним лийын кертмышт.

II. Ик составан тыглай ойлончым пален моштымаш. Ик составан простой предложений-влакым синтаксический синоним семын кучылт моштымаш.

Тичмаш огыл ойлончо (неполный предложений)

I. Тичмаш огыл ойлончо нерген умылымаш. Тудым полный (тичмаш) предложений дене та%аастарымаш. Диалогышто да кыдежан (сложный) ойлончышто тичмаш огыл предложений-влакым кучылтмаш.

II. Ойлымо да возымо годым тичмаш огыл предложений-влакым кучылт моштымаш.

Икгай членан ойлончо (предложений)

I. Икгай членан ойлончо нерген умылымаш. Икгай членан предложенийлаште ушем мут-влакым (ушышо, ваштарешлыше, ойырышо) кучылтмаш.

Икгай член-влакым запятой дене ойырымаш. Икгай членан ойлончышто иктешлыше мут. Тидын годым кокточкым да тирем шындымаш.

II. Икгай членан ойлончышто мужырлышо (сочинительный) ушем мут-влакым, иктешлыше мут-влакым кучылт моштымаш. Препинаний знакым шынден моштымаш.

Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак

Предложенийыште ойыралт шогышо член-влак нерген умылымаш. Ойыралтше рашемдык (определений), ешартыклум (приложений) да умландарыше член. Ойыралтше членан ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак). Лудмо годым ойыралтше членым ойсем (интонаций) дене палемдымаш

Ойыралт шогышо членан предложенийым синтаксически лончылен моштымаш.

II. Ойыралтше членым икгай член-влак деч ойырен моштымаш. Ойыралтше членан предложенийым синтаксический синоним дене алмаштымаш.

Савырныммут (обращений)

I. Обращений (ончыч тунеммым ушештарымаш). Распространенный да распространенный огыл савырныммут-влак. Обращениян ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак).

II. Обращениян предложенийым келшыше ойсем дене лудын да чын возен моштымаш.

Пуртымo мут да пуртымo предложений

Пуртымo мут да пуртымo ойлончо нерген умылымаш. Нунын пелен чарналтыш палым шындымаш.

II. Пуртымo мут да пуртымo ойлончым текстыште кучылт моштымаш.

Йўк мут да о%артыш мутан ойлончо (междометиян предложений)

I. Междометий дене каласыме ик мутан предложений. Ойлончышто междометийын рольжо. Йўк мутан да о%артыш мутан ойлончышто чарналтыш пале-влак (препинаний знак-влак).

Междометий да знаменательный шомак-влак кокласе ойыртеп.

II. Междометиян ойлончышто препинаний знакым шынден моштымаш.

Мут-предложений

I. Мут-предложений нерген умылымаш.

Да, уке мут дене каласыме ойлончо-влак. Нунын почеш знакым шындымаш.

II. Сылнымутан текстым келшыше ойсем дене лудын моштымаш. Мут-предложений-влакым возен моштымаш.

Ий мучко тунеммым ушештарымаш

Тунемше ий мучаште ыштен моштышаш:

марий литератур йылмын вия%о толмо корныжым да стильже-влакым палышаш;

кок составан, ик составан, тичмаш огыл, икгай членан, ойыралтыше членан, обращениян, ик мут дене каласалтыше ойлончо-влакым чо%оен да сылнын лудын моштышаш;

муткылдышым, кок составан да ик составан чыла тыглай ойлончо-влакым синтаксически лончылен моштышаш;

ойлончылаште чыла тунемме правилан келышыше препинаний знакым шынден моштышаш, сылнын лудшаш;

5 – 8-ше класслаште тунемме орфограмман мут-влакым правилан келшен толышын возен моштышаш;

текстын йылмыжлан, стильжылан келыштарен, синтаксический синоним дене пайдаланен моштышаш;

чыла пашаитат литератур йылмын нормыжым эскерышаш

8-ше класслан Марий йылме дене Календарно-тематический планирований (Посна УУД лектыш-влакым урок планышке возкем).

№п/п	Урокын темыже	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Йоча мом ыштышаш	Тергымаш, шке семын ыштыме паша	М%огыс° паша
1	2	3	4	5	6	7
Кызытсе илышыште шочмо йылмын верже						
1	Калыкын илышыштыже шочмо йылмын верже	У шинчымашым налме урок	Калыкын илышыштыже шочмо йылмын, тўвыран верже. Самырык тукумым вия%одымаште шочмо йылмын верже.	<i>Палышаш:</i> самырык тукумын чыла умылымашым шочмо йылмын полшымыж дене пален налмыже. <i>Моштышаш:</i> шочмо йылмын кўлешлыкшым, тудын сылнылыкшым ужын да умылтарен кертшаш.	Учебникысе (8 класслан) форзацыште пуымо шанчые%-влак нерген материалым чумырымаш.	Ме%огылан 3-шо пашам темлаш лиеш – почеламут корныла але прозо дене шочмо йылмын моторлыкшо нерген возыман.
V-VII класслаште тунеммым ушештарымаш						
2	Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влак. Глагол. Причастий. Деепричастий	Ушештарымаш урок	Самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влак. Глагол. Причастий да деепричастий. Причастий да пале мутын икгайлыкышт да ойыртемьшт. Деепричастий да наречийын икгайлыкышт да ойыртемьшт. Причастный да деепричастный савыртыш-влак. Глаголым, причастий ден деепричастийым	<i>Палышаш:</i> ойлымаш ужаш-влакын самостоятельный да служебный улмышт. Причастий да деепричастийын глаголын посна формьжо улмышт. <i>Моштышаш:</i> самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш-влакым ойыркалышаш; причастийым пале мут да деепричастийым	Практический паша. Глагол темым ушештараш 5-ше ден 9-ше, причастий – 12-шо, деепричастий – 14-ше паша-влак келшен толыт. Йылме лывыртыме пашам 22-шо паша дене ышташ лиеш – йоча-влакын койышышт. Мутер диктант.	Ме%огылан 27-ше пашам темлыман – текст деке лишке руш йылме гыч кусарыман.

			ойышто кучылтмаш.	наречий деч ойыркален кертшаш.		
Марий литератур йылме						
3	Литератур йылме нерген умылымаш. Литератур йылмын стильже-влак	Комбинированный урок	Литератур йылме нерген умылымаш. Литератур йылмын ойыртеме-влак. Диалект-влак. Марий литератур йылмын шочмо да вия% толмо корныжо. Литератур йылмын стильже-влак: кутырымо да сылнымутан йылме, публицистика, научный, официально-деловой стиль-влак. Тўрле стильым ойышто да возымаште кучылт моштымаш.	<i>Палышаш:</i> литератур йылмын шочмо да вия% корныжо; литератур да кундемой кокласе ойыртеме. <i>Моштымаш:</i> кундемой шомак-влакым шижшаш, литератур йылмысе шомак дене вашталтен кертшаш; стиль ойыртеме-влакым шижшаш; кажне стильын ойыртемыш-влакшым ончыктен кертшаш.	Беседе. Темым рашемдаш 30 – 33-шо паша-влак полшат. Шымлымаш паша: 36 – 37-ше паша-влак – диалек ойыртемым палаш тыршымаш. Мутер диктант.	Ме%гылан 38-ше але 39-ше пашам темлыман. 38-ше паша – палыдыме шомак-влакым возен лукман да лексический значенийыштым мутер почеш рашемдыман. Кокымшо паша кажне теме почеш «Марий литератур. 8-ше класс.» книга дене кылдалтын. 39-ше паша – тунемме книган мутерже дене кылдалтын: тендан кундеммыште тиде умылымашым кузе маныт, умылтарыман. Ме%гылан паша ок пуалт.
4.	Марийлитератур йылме. Тудын стильже-влак.		Текстын темыже, тў% шонымашыже, микротеме-влак. Текстлан планым чо%ымаш. Проблемный йодыш-влак.	<i>Моштымаш:</i> текстын темыже да тў% шонымашыжым умылышаш, планым чо%ышаш; авторын возымо ойыртемым арален коден, текстым возышаш. Текстыште нелталме проблеме	Изложений возымо навыкым вия%дышаш. Изложений сборник гыч туныктышын ойырымыжо почеш текстым возымаш. (В.В.	

5.		Йылме лывыртыме паша. Текстым тўрысnek возымо изложений		почеш шонкалышаш.	Кузнецов, Н.В. Кузнецова. Изложений сборник. 5 – 9 класс. Йошкар- Ола, 2010. Стр. 98 – 123.)	
Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш						
6	Синтаксис да пунктуаций. Муткылдыш	Ушештарымаш урок	Синтаксис да пунктуаций – йылме наукин ужашлаже. Муткылдыш да ойлончо нерген палымым ушештарымаш.	<i>Палышаш:</i> синтаксис ден пунктуаций – йылме нерген наукин посна ужашыже-влак. Ойлончо шонымаш да грамматически кылдалтше посна мут але муткылдыш гыч шога. <i>Моштышаш:</i> муткылдыш ден ойлончо-влакым ойыркалышаш; муткылдышым лончылышаш, тў% ден рашемдыше шомак- влакым писын ончыктышаш.	Практический паша. Теме дене пашалан 50 – 53-шо паша- влакым ойырымаш. Шымлымаш паша: 66-шо паша – ойлончысо сказуемый шотышто шымлымаш. Йылме лывыртыме паша: 67-ше паша – текстысе геройын шонымашыж дене келшеда мо? Мутер диктант.	Ме%огылан 68-ше але 69-ше паша-влакым темлымаш. 68-ше паша – муткылдыш- влакын чо%алтме йеныштым ончыктымаш. 69-ше паша – С. Чавайнын почеламут корнылаж гыч муткылдыш- влакым возен лукман.
7	Муткылдыш да ойлончо	Комбинированный урок	Муткылдыш да ойлочо кергысе кыл да ойырте- м. Муткылдышыште шомак- влакын смысл да грамматически кылдылтмышт. Ойлончо – шонымашым кошартен	<i>Палышаш:</i> муткылдыш – ойлочын ужашыже; подлежащий ден сказуемый ойлочым ыштат. <i>Моштышаш:</i> муткылдыш да ойлочо	Практический паша. Темым умылтараш 40 – 42-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша:	Ме%огылан 48-ше ден 49-ше паша-влак. 48- ше паша – муткылдыш-влакым возен лукман, тў% ден рашемдыше шомак-влакым

			каласыме ой. Подлежащий ден сказуемый муткылдышым огыт ыште.	кокласе ойыртемем ончыктышаш; ойлончовлакым тўрле шонымаш дене чо%ен да ойлен кертшаш.	46-шо паша – мут сочатанийдыме ойлончо. Йылме лывыртыме паша: 47-ше паша – «Тўшка паша ешым уша» кўчык сочинений. Мутер диктант. Практический паша. Теме дене пашалан 60 – 62-шо пашавлакым кучылтман. Шымлымаш паша: 66-шо паша – сказуемый мо дене каласалт кертеш. Йылме лывыртыме паша: 67-ше паша – кодымо ужашыште мо лийын кертеш? Муткылдышым лончылымо радам почеш лончылымаш. Мутер диктант. Грамматический пашан диктантым возымаш.	палемдыман. 49-ше паша – С. Чавайнын «Акпатыр» драмыже гыч каласыме цель дене тўрле ойлончовлакым возен лукман. Ме%огылан 64-ше але 65-ше пашам темлыман. 64-ше – ойлончовлакым член дене лончылыман, пытартыш ойлончышто муткылдыш-влакым ойырен лукман. 65-ше – руш йылме гыч марлаш кусарыман, руш йылмысе да марий йылмысе муткылдыш-влакым та%аастарыман.
8	Муткылдышыште мут-влакын кылдылтме йенышт. Муткылдышын грамматический значенийже.	У шинчымашым налме урок	Муткылдышыште шомак-влакын управлений да примыканий йен дене кылдалтмышт. Управлений годым рашемдыше шомак могайгынат косвенный вочмык формышто але почеш мут дене каласалтеш. Примыканий годым муткылдышысе шомак-влак шонымаш дене веле кылдалтыт да рашемдыше мутшо огеш вашталт.	<i>Палышаш:</i> значений шот дене муткылдыш-влакын предмет да тудын палыжым, действий да предмет, действий да тудын палыжым ончыктышолыймышт. <i>Моштышаш:</i> муткылдышлан синоним муткылдышым ончыктен кертшаш; муткылдышыште тў%о шомакым ончыктышаш; управлений да примыканий кыл-влакым ойыркалышаш, согласованийын кунам лийын кермыжым умылтарышаш. <i>Моштышаш:</i> лудмо почеш текстым возышаш, тунемме теме почеш грамматический		
9	Контрольный диктант:	Шинчымашым тергыме урокб «Муткылдыш да ойлончо».	Тўрле ойлымаш ужаш нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Ойлончо да муткылдыш нерген		Ме%огылан паша ок пуалт.	

Тыглай ойлончо

10	Ойлончо да тудын чо%алтмыже	Комбинированный урок	<p>тунеммым ушештарымаш. Ойлончо нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Ойлончо да тудын чо%алтмыже. Ойлончын грамматический рўдыже. Каласыме цель дене ойлончо-влакын тўрле лиймышт: увертарыше (повествовательный), йодышан (вопросительный), таратыше (побудительный). Кугу кумыл дене каласыме годым нунын кычкырал каласыме ойлончо лиймышт. Каласыме цель дене тўрле ойлончо-влакым ойышто кучылтмаш.</p>	<p>пашам шуктышаш. <i>Палышаш:</i> ойлончын грамматический рўдыже уло – подлежащий да сказуемый. Каласыме цель дене ойлончын тўрле лиймыже; ешарыме член уло-уке дене ойлончын распространенный да распространенный огыл лиймыже. <i>Моштышаш:</i> каласыме цель дене ойлончо-влакым ойыркалышаш, кугу кумыл дене каласыме ойлончылам ыштышаш; тичмаш да тичмаш огыл ойлончылам палемдышаш.</p>	<p>Практический паша. Теме дене пашалан 80 – 82-шо упражнений-влакым ойырымаш. Шымлымаш паша: 86-шо паша – кынен кушкыл гыч вургем марте корныжым школ музей гоч шымлен лекташ. Йылме лывыртыме паша: 87-ше паша – йолташлан, лишыл е%олан саламлымашан серышым возаш. Мутер диктант.</p>	<p>Ме%огылан 88-ше але 89-ше паша-влакым темлыман. 88-ше – лончылымо радамлан э%оертен, кок тыглай ойлончым шергал лекман. 89-ше – Тыныш Осыпын статьяж почеш паша.</p>
11	Тыглай ойлончысо подлежащий да сказуемый	Комбинированный урок	<p>Подлежащий ден сказуемыйын кылдалтме ойыртемышт. Тыглай ойлончын кок але ик составан лиймышт. Нераспространенный да распространенный ойлончо-влак. Тичмаш да тичмаш огыл ойлончо-влак. Тўрле ойлончым ойышто кучылтмаш.</p>	<p><i>Палышаш:</i> ойлончын тў%о членже-влакым муын моштышаш, йодышым чын шындышаш, подлежащий ден сказуемый кокласе кылым ончыктышаш. <i>Моштышаш:</i> подлежащий ден сказуемыйын могай</p>	<p>Практичкский паша. Теме дене пашалан 100 – 102-шо упражнений-влакым шуктымаш. Шымлымаш паша: 106-шо паша – палемдыме ойлончылам лончылыман да</p>	<p>Ме%огылан 108-ше але 109-ше паша-влакым темлыман. 108-ше – подлежащий ден сказуемыйын могай улмыштым палемдыман. 109-ше – Шабдар Осыпын «Ораде мардеж» почеламутшо гыч подлежащий-влакым</p>

			ойлымаш ужаш дене каласалтмыштым ончыктышаш, нунын граматический формыштым ончыктышаш.		тў%о член-влак нерген шонымым умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 107-ше – школ илыш могай лийшаш? Шонкалымашан текстым чо%оыман. Мутер диктант. Практический паша. Теме дене пашалан 90 – 93-шо паша-влакым кучылташ лиеш. Шымлымаш паша: 96-шо паша – тыглай да кыдежан ойлончо-влакым кучылтмаш нерген шонкалыман. Йылме лывыртыме паша: 97-ше паша – поэзий йылме дене каласыме корнылам прозо йылме дене каласыман. Мутер диктант. Сочиненийым возымаш.	возен лукман, савырныммут нерген ончыч тунеммым ушештарыман.
12	Ойлончышто логический пералтыш. Ойсем	У шинчымашым налме урок	Ойлончышто мут радам: сказуемый ойлончо мучашышт шога, управлений да примыканий йен дене кылдалтше шомак-влак рашемдыме мутышт ончылно шогат. Ме%огешла радаман ойлончо-влак. Ойлончышто кўлешан мутым логический пералтыш дене ойырымаш. Ойлончысо ойсемян (интонаций) верже. Ойышто логический пералтышым да ойсемым кучылт моштымаш.	<i>Палышаш:</i> марий йылмын тўн ойыртемже – сказуемый ойлончо мучашыште шога. Ойлончо-влак вияш да ме%огешла радаман лийын кертыт. <i>Моштышаш:</i> каласышаш шонымашын значенийже шот дене ойлончысо мут-влак радамым вашталтен кертшаш; ме%огешла радаман ойлончым ыштышаш; ойсемым алмаштен лудын моштышаш; логический пералтышым ышташ тунемшаш. <i>Моштышаш:</i> туныктышын ойырен	Мутер диктант. Практический паша. Теме дене пашалан 90 – 93-шо паша-влакым кучылташ лиеш. Шымлымаш паша: 96-шо паша – тыглай да кыдежан ойлончо-влакым кучылтмаш нерген шонкалыман. Йылме лывыртыме паша: 97-ше паша – поэзий йылме дене каласыме корнылам прозо йылме дене каласыман. Мутер диктант. Сочиненийым возымаш.	Ме%огылан 98-ше але 99-ше паша-влак пуалтыт. 98-ше – ойлончышто мут радамым алмаштыман. 99-ше – публицистике стиль дене возымо статья гыч ужашым лончылыман.
13-14	Сочинений	Йылме лывыртыме паша.	Морально-этический темылан шкегыч текстым	Мутер диктант. Сочиненийым возымаш.	Ме%огылан паша ок пуалт.	

Сылнымутан
сочиненийым
возымаш

чо%ымаш.

налме илышыште
вашлиялтше терсыр
почеш шонкалымашан
сылнымутан текстым
чо%ышаш. Возымо
годым тыглай ойлончо
нерген пален налме
шинчымашым
кучылтшаш. Текстлан
планым чо%ышаш.
Шонымашым иктешлен
моштышаш.

Кок составан тыглай ойлончо

15	Кок составан тыглай ойлончо. Подлежащий	Комбинированный урок	Кок составан тыглай ойлончо. Подлежащий да тудын каласалтмыже: именительный вочмык форман лўм мут да олмештыш мут дене, лўм мут семын кучылталтше тўрле ойлымаш ужаш дене, чот мут дене, неопределенный форман глагол дене, причастий да причастный савыртыш дене, тўрле муткылдыш дене. Тўрле ойлымаш ужаш дене каласалтше подлежащаян ойлончым кучылт моштымаш.	<i>Палышаш:</i> кок составан ойлончышто подлежащий ден сказуемыйын лиймышт, нуным предложений член семын ончыктымаш. <i>Моштышаш:</i> ойлончышто подлежащийым ончыктен моштышаш, тудын могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыжым палемдышаш.	Практический паша. Теме дене пашалан 100 – 101-ше упражнений- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 106-шо паша – палемдыме ойлончылам лончылыман да тў%о член-влак нерген шонымым умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 107-ше – школ илыш могай лийшаш? Шонкалымашан	Ме%гылан 108-ше але 109-ше паша- влакым темлыман. 108-ше – подлежащий ден сказуемыйын могай улмыштым палемдыман. 109-ше – Шабдар Осыпын «Ораде мардеж» почеламутшо гыч подлежащий-влакым возен лукман, савырныммут нерген ончыч тунеммым ушештарыман.
----	---	-------------------------	---	--	---	---

16	Сказуемый. Тыглай глагольный сказуемый	Комбинированный урок	Сказуемый да тудын каласалтмыже. Сказуемыйын тў% йодышыжо-влак: мом ышташ? мо ышталтеш? тудо мо? тудо ке? могай? да т.м. Тыглай глагольный сказуемый. Тыглай глагольный сказуемыйым ойышто кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> сказуемыйын ойлончышто вержым, тудлан шындаш лийме йодышым, кузе палемдымашым шинчышаш. <i>Моштышаш:</i> тыглай глагольный сказуемыйын ойыртемже-влакым ончыктышаш, тудым ойышто кучылт моштышаш.	текстым чо%ыман. Мутер диктант. Практический паша. Тунемме темым умылтараш 110 – 112-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 116-шо паша – тыглай глагольный сказуемыйым гына кучылтын, шонымашым раш каласен пуаш лиеш мо? Йылме лывыртыме паша: 117-ше паша – шыже ден теле мо дене ойыртемалтыт?	Ме%огылан 118-ше ден 119-ше паша-влак темлалтыт. 118-ше – тыглай глагольный сказуемый ўмбалам наклоненийым ончыктыман. 119-ше – Шабдар Осыпын «Марий кундемым почмылан» почеламут гыч сказуемый- влакым возен лукман.
17	Йыжы%ан глагольный сказуемый	У шинчымашым налме урок	Йыжы%ан сказуемыйын кок тўрле лиймыже: йыжы%ан глагольный да лўман йыжы%ан. Йыжы%ан глагольный сказуемыйын кок але икмыняр глагол дене каласалтмыже: ик ужашыже тў%	<i>Палышаш:</i> тыглай глагольный сказуемый нерген тунемме материалым палышаш; полшышо глагол нерген умылышаш. <i>Моштышаш:</i> йыжы%ан глагольный сказуемыйым	Мутер диктант. Практический паша. Тунемме темым умылтараш 120 – 123-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 126-шо паша –	Ме%огылан 128-ше ден 129-ше паша- влакым темлыман. 128-ше – ойлончо- влакын негызыштым палемдаш, сказуемыйын могай улмыжым ончыкташ. 129-ше – Н.

			лексический значенийым нумалеш, весыже полшышо глагол семын кучылталтеш. Тў% лексический значенийым нумалше ужаш неопределенный форман глагол але деепричастий дене каласалтеш. Йыжы%оан глагольный сказуемыйым ойышто кучылт моштымаш.	ойлончышто мушаш, тудын составшым ончыктен кертшаш.	темлыме оялаште неопределенный форман глагол сказуемыйын составышкыже пура мо? Йылме лывыртыме паша: 127-ше паша – молан Марина моло ўдыр-влак гай ынеж лий, умылтарен возыман. Мутер диктант.	Игнатьевын «Комсомол ўдыр» повестьше тў%алтыш гыч йыжы%оан глагольный сказуемыян оялончоч-влакым возен лукташ.
18	Лўман йыжы%оан сказуемый	У шинчымашым налме урок	Лўман йыжы%оан сказуемыйын лўм мут, пале мут але южо моло ойлымаш ужаш да полшышо глагол дене каласалтмыже. Полшышо глаголын шке лексический значенийым йомдарымыже. Полшышо глаголын шкет чотын 3-шо лица формыштыжо кучылталтдымыже. Лўман йыжы%оан сказуемыйым ойышто кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> сказуемыйын тўрле лийын кертмыже: тыглай да йыжы%оан. Йыжы%оан сказуемыйын глагольный да лўман лиймыже. <i>Моштышаш:</i> лўман йыжы%оан сказуемыйын составшым ончыктышаш; оялончышто полшышо глаголын вержым умылттарышаш; лўман йыжы%оан сказуемыйым оялончышто предложений член	Практический паша. Тунемме темым умылтараш 130 – 131-ше паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 136-шо паша – пример-влакым лончылен, правилыш ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 137-ше паша – планым чо%оыман, авторын ыштыме	Ме%огылан 138-ше ден 139-ше паша-влакым темлыман. 138-ше – оялончоч-влакым член дене лончылыман, сказуемый могай ойлымаш ужаш дене каласалтмым палемдыман. 139-ше – Н. Игнатьевын «Комсомол ўдыр» повестьше гыч Огаптян портретшым возен лукман, сказуемый-влакын могай улмыштым ончыктыман.

19	Подлежащий ден сказуемый коклаш тирем шындымаш	У шинчымашым налме урок	Полшышо глагол уке годым подлежащий ден сказуемый коклаш тирем шындымаш: кок тў% членжат именительный вочмык форман лўм мут але чот мут дене каласалтыныт гын, кок тў% членжат неопределенный форман глагол дене каласалтыныт гын, ик тў% членже неопределенный форман глагол дене, а весыже лўм мут дене каласалтын гын. <i>Тиде, теве, вот</i> частице улмо годым тире частице ончылан шындалтеш. Сказуемыйын та%астарыме мут дене, подлежащийын личный олмештыш мут дене каласалтмыж годым але сказуемый пелен шерыме частице улмо годым подлежащий ден сказуемый коклаште тире ок шындалт. Правил- влаклан келшыше ойлончо-влакым синоним	семын ончыктен кертшаш. <i>Палышаш:</i> йыжы%оан глагольный далўман йыжы%оан сказуемый нерген тунемме материалым палышаш. <i>Моштышаш:</i> полшышо глагол уке годым сказуемый ден подлежащий коклаште тирем шындышаш, тире кунам огеш шындалт – умылтарен моштышаш. Сказуемыйым лончылымо радамым палышаш да лончылен кертшаш.	йо%оылышыжым муман. Мутер диктант. Практический паша. Сказуемыйым лончылымо радамым шергал лекман. Тунемме темым умылтараш 140 – 143-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 146-шо паша – знак шындымым умылтараш, правиллан э%оерташ. Йылме лывыртыме паша: 147-ше паша – калыкмутын значенийжым умылтарен возыман. Мутер диктант.	Ме%оылылан 148-ше але 149-ше паша- влакым темлыман. 148-ше – ойлончылаште знак шындымым умылтарыман. 149-ше – Н. Игнатьевын «Комсомол ўдыр» повестьше гыч палемдыме ойлончо- влакым возен лукташ да сказуемый-влакын могай улмыштым умылтараш.
----	---	----------------------------	--	---	--	--

20	Ойлончын ешарыме членже-влак (второстепенный). Ешартык (дополнений).	Комбинированный урок	дене вашталтен, ойлончовлакым ойышто кучылтмаш. Ешарыме член-влак: ешартык, рашемдык, умландарыш член. Ешартыкын предметым ончыктымыжо да сказуемый дене кылдалтмыже. Ешартыкын ойлончышто йодышыжовлак. Вяш да косвенный ешартык-влак. Винительный вочмык формышто шогышо ешартыкын вяш ешартык улмыжо. Ешартыкын лўм мут, олмештыш мут, почеш мутан лўм мут але олмештыш мут, чот мут, причастий дене каласалт кертмыже. Ойлончышто ешартыкым кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> ешарыме член-влакын тў% але вес ешарыме член-влакым рашемдымышт. Ешарыме член-влакын грамматический значенийышт дене кум тўке лиймышт: ешартык, рашемдык да умландарыше член. <i>Моштышаш:</i> ешартык член-влакым ойлончышто ончыктен кертшаш, нунын тў% йодышыштым шынден моштышаш.	Практический паша. Темым умылтараш 150 – 153-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 155-ше паша – ешартыкым кучылтде, ойлончовлакым руш йылме гыч кусараш лиеш мо? Йылме лывыртыме паша: 157-ше паша – геройлан йендыме жап гыч лекташ кузе полшыман? Мутер диктант.	Ме%огылан 158-ше але 159-ше паша-влакым темлыман. 158-ше – ешартыкым да тудын дене кылдалтше мутым палемдаш. 159-ше – Н. Игнатьевын «Комсомол ўдыр» повестьысе палемдыме ужаш гыч ешартыкан ойлончылам возен лукман.
21	Рашемдык	Комбинированный урок	Рашемдыкын предметын палыжым ончыктымыжо, подлежащийым, ешартыкым, лўм мут дене каласыме моло ойлончо членым рашемдымыже. Ойлончышто пале мутын, лўм мутын, олмештыш мутын, чот мутын, причастийын, наречийын,	<i>Палышаш:</i> тў%алтыш классла гыч налме шинчымашым шарнышаш, рашемдыкым ойлончышто кузе кычалшашым палышаш. <i>Моштышаш:</i> рашемдыклан чын йодышым шындышаш,	Практический паша. Темым умылтараш 160 – 163-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 167-ше паша – ойере-влак чылаж годымак чын ойлат	Ме%огылан 168-ше але 169-ше паша-влакым темлыман. 168-ше – ойлончовлакым лончылыман. 169-ше – М. Шкетанын «Илыш ўжеш» ойлымашысе палемдыме абзацым возен лукман да

22	Ешартыклўм (приложений)	У шинчымашым налме урок	<p>о%артыш мутын, тўрле муткылдышын определений лийын кертмыже. Ойышто рашемдыкым кучылтмаш, тўрле рашемдык-влакым синоним дене алмаштен кертмаш.</p> <p>Ешартыклўмын вес лўмым пуэн предметым рашемдымыже. Собственный лўм мут пелен шогышо нарицательный лўм мут ешартыклўм лиеш. Шкет ешартыклўм ден рашемдыше мут коктынат нарицательный лўм мут улыт гын, коклаштышт кореш шындалтеш. Ойышто ешертыклўмым кучылтмаш.</p>	<p>тудын могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыжым палемдышаш. Рашемдыкым ойым сылнештараш кучылтшаш.</p> <p><i>Палышаш:</i> приложенийын лўм мут дене каласалтмыже да ойлончышто рашемдык улмыжо.</p> <p><i>Моитышаш:</i> вес лўмым пуэн, лўм мутым умылтарымыжым ончыктышаш; ойлончо семын палемдышаш; кўлеш годым корешым шындышаш.</p>	<p>мо, умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 166-шо паша – текстын темыж ден тў%о шонымашыжым рашемдыман. Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 170 – 172-шо паша-влакым кучылташ лиеш. Шымлымаш паша: 176-шо паша – автор геройын кумылжым ончыкташ могай йєн-влакым кучылтын, умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 177-ше паша – айдеме шке илышыжлан оза лийын кертеш мо, умылтарыман. Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 180 – 183-шо</p>	<p>лончылыман.</p> <p>Ме%огылан 178-ше але 179-ше паша-влакым темлыман. 178-ше – ойлончо рўдым да ешартыклўмым ончыктыман. 179-ше – М. Шкетанын «Йльш ўжеш» ойлымашыж гыч кум ешартыклўман ойлончым возен лукман.</p>
23	Умландарыше член-влак	Комбинированный урок	<p>Умландарыше членыи действийым кузе, кунам, кушто да молан лийме шот дене умылтарымыже.</p>	<p><i>Палышаш:</i> ончыч тунемме почеш умландарыше член нерген шинчымаш</p>	<p>Практический паша. Темым умылтараш 180 – 183-шо</p>	<p>Ме%огылан 188-ше але 189-ше паша-влакым темлыман. 188-ше – ойлончо-</p>

			<p>Умландарыше членын утларакше сказуемыйым рашемдымыже.</p> <p>Умландарыше членын тўшкаже-влак: кузе лиймым, верым. жапым, причиным, цельым, условийым, степеньым умландарыше.</p> <p>Умландарыше член лийын кертеш: лўм мут, наречий, неопределенный форман глагол, причастий ден деепричастий, тўрле савыртыш-влак, чот мут, олмештыш мут, о%артыш мут. Умландарыше членан ойлончым ойышто кучылтмаш, тўрле синоним ойлончо дене вашталтымаш.</p>	<p>лийшаш: тў% йодыш-влакше, ойлончышто член семын палемдымаш.</p> <p><i>Моштышаш:</i> умландарыше членлан ойлончышто йодышым чын шындышаш, могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыжым ончыктышаш.</p> <p>Предложенийын ешарыме член нерген тунеммым иктешлен кертшаш.</p>	<p>паша-влакым кучылтман.</p> <p>Шымлымаш паша: 186-шо паша – ойлончым член шот дене лончылымо годым могай йесылыкыш тўкнаш лиеш?</p> <p>Йылме лывыртыме паша: 187-ше паша – текстлан мучашым шке семын ыштыман.</p> <p>Мутер диктант.</p>	<p>влакым лончылыман. 189-ше – М. Шкетанын «Вуйлатышын пондашыже» ойлымашыжын тў%алтыш абзацлаж гыч умландарыше членан ойлончо-влакым возен лукман.</p>
24	Диктант	Шинчымашым тергыме урок	<p>«Тыглай ойлончо», «Кок составан тыглай ойлончо» теме-влак почеш шинчымашым тергымаш.</p>	<p><i>Моштышаш:</i> лудмо почеш текстым возышаш, грамматический пашам шуктышаш.</p>	Грамматический пашан диктант.	Ме%гылан паша ок пуалт.
Ик составан тыглай ойлончо-влак						
25	Ик составан тыглай ойлончо. Раш палыме сказуемыян (определенно-личный) ойлончо	У шинчымашым налме урок	<p>Ик тў% членан ойлончо: раш палыме членан, раш палыдыме членан, безличный да назывной ойлончо-влак. Раш палыме сказуемыян ик составан</p>	<p><i>Палышаш:</i> ойлончын ик да кок тў% членан лийын кертмышт; тыгай ойлончо-влакым член шот дене лончылымо ойыртом.</p>	<p>Практический паша. Темым умылтарыме годым 200 – 201, 210 – 211-ше</p>	<p>Ме%гылан 218-ше але 219-ше паша-влакым темлыман. 218-ше – раш палыме сказуемыян ойлончо-влакым возен лукман.</p>

			ойлончо; тыгай ойлончышто сказуемыйын 1-ше да 2-шо лица форман глагол дене каласалтмыже. Ик составан раш палыме сказуемьян ойлончым кок составаным ыштымаш; эре икгай мутым кучылтмо деч кора%омаш.	<i>Моштышаш:</i> ойлончо рўдым шуын кертшаш, сказуемыйын могай улмыжым ончыктышаш; 1-ше, 2- шо лица форман глагол пелен лицам ончыктышо олмештыш мутым эре кучылтмо деч кора%оын кертшаш.	паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 216-шо паша – правлышке ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 217-ше паша – эрдене йолташлан возаш йерше СМС серышым возыман. Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 220 – 223-шо пашалам кучылтман. Шымлыме паша: 226-шо паша – правлыш ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 227-ше паша – ылышыште почеламутысо шижмаш дене вашлийында мо, умылтарыза.	219-ше – М. Шкетанын «Шымле ик подкинде» ойлымашыж гыч вич раш палыме сказуемьян ойлончылам возен лукман.
26	Раш палыдыме сказуемьян ойлончо	У шинчымашым налме урок	Раш палыдыме сказуемьян ойлончышто глагол шуко чотын 3-шо лицаштыже шога. Тыгай ойлончышто действий шкеже утларак кўлешанлан шотлалтеш. Раш палыдыме сказуемьян ойлончым ойышто кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> раш палыдыме сказуемьян ойлончын ойыртемже- влак. <i>Моштышаш:</i> раш палыдыме сказуемьян ойлончышто действийын эн кўлешан улмыжым умылтарен кертшаш; тыгай ойлончо-влакым лончылышаш.	Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 220 – 223-шо пашалам кучылтман. Шымлыме паша: 226-шо паша – правлыш ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 227-ше паша – ылышыште почеламутысо шижмаш дене вашлийында мо, умылтарыза.	Ме%огылан 228-ше але 229-ше паша- влакым темлыман. 228-ше – раш палыдыме сказуемьян ойлончылам возен лукман. 229-ше – М. Шкетанын «Илыш ўжеш» ойлымашыж гыч вич раш палыдыме сказуемьян ойлончылам возен лукман.

27	Безличный ойлончо	У шинчымашым налме урок	Безличный ойлончышто подлежащий уке да огешат кўл. Сказуемый тўрле йен дене каласалтеш: безличный, безличный значениян личный, неопределенный форман глагол-влак дене; тўрле страдательный причастий да полшышо глагол дене; наречий да полшышо глагол дене; состоянийым ончыктышо ятыр мут дене (йўште, шып да т.м.). Безличный ойлончо-влакым ойышто кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> ик составан ойлончышто сказуемыйын укежым да огешат кўлжым умылышаш. Тыгай ойлончым кузе лончылышашым палышаш. <i>Моштышаш:</i> безличный ойлончын сказуемыжым ончыктышаш да тудын могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыжым ончыктышаш.	Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 230 – 233-шо пашаламкучылташ лиеш. Шымлымаш паша: 236-шо паша – глаголым чын кучылтмо мо, умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 237-ше паша – калыкмутын чынжым умылтарен возыман.	Ме%огылан 238-ше але 239-ше пашалам темлыман. 238-ше – ик составан ойлончо-влакын могай улмыштым палемдыман. 239-ше – М. Шкетанын «Йлыш ўжеш» ойлымашыж гыч ик составан ойлончо-влакым возен лукман.
28	Назывной ойлончо	У шинчымашым налме урок	Подлежащая ик составан ойлончо. Назывной ойлончо гоч действий лийме вер, жап, пўртўс сўрет кўчыкын да раш каласалтеш. Ик составан ойлончо-влакым синтаксически лончылымаш. Ик составан да кок составан ойлончо-влакым синтаксический синоним семын кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> подлежащий дене гына каласалтше ойлончо нерген палышаш, тудым лончылышаш. <i>Моштышаш:</i> раш палыме сказуемыян, раш палыдыме сказуемыян, назывной ойлончылам синтаксически лончылышаш; нунын тў%о членыштым раш ойырышаш, могай	Мутер диктант. Практический паша. Темым умылтараш 240 – 243-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 245-ше паша – руш йылмысе назывной ойлончылам марла каласыме годым могай вашталтыш лиеш, умылтарыза. Йылме лывыртыме	Менгылан 248-ше але 249-ше паша-влакым темлыман. 248-ше – ойлончо-влакын грамматический рўдылаштым ончыктыман, назывной ойлончым посна палемдыман. 249-ше – С. Чавайнын «Шылше» ойлымашыж гыч кум назывной ойлончым возен лукман.

29	Ик составан тыглай ойлончо	Ушештарымаш урок	Ик тў% членан ойлончо: раш палыме членан, раш палыдыме членан, безличный да назывной ойлончо-влак. Тыгай ойлончо-влакым текстыште кычал мумаш да синтаксически лончылымаш.	ойлымаш ужаш дене каласалтмыштым палемдышаш. <i>Палышаш:</i> ик составан ойлончо-влакын ойыртемашт. <i>Моштышаш:</i> ик составан ойлончо-влакым кычал мушаш, синтаксически лончылен кертшаш.	паша: 247-ше паша – тезис сынан планым чо%ыман. Мутер диктант. Практический паша. Теоретический шинчымашым тўшкан ушештарымаш. Тест почеш шинчымашым тергымаш.	Посна йочалан индивидуальный паша.
30	Тичмаш огыл ойлончо Тичмаш огыл ойлончо	У шинчымашым налме урок	Тичмаш огыл ойлончо нерген умылымаш; тудым тичмаш ойлончо дене та%астарымаш. Диалогышто да кыдежан ойлончышто тичмаш огыл ойлончым кучылтмаш. Каласыде кодымо член олмеш южгунам возымо годым тирем шындымаш. Ойлымо да возымо годым тичмаш огыл ойлончо-влакым кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> ойлончышто иктаж членым каласыде кодаш лиймым палышаш. <i>Моштышаш:</i> тичмаш огыл ойлончым лончылышаш, мо каласалтде кодмым контекст гоч палышаш. Тичмаш огыл ойлончышто чарналтыш палым шынден кертшаш. Вес е%о дене мутланыме годым эре тичмаш огыл ойлончо кучылтмо деч кора%аш тыршышаш.	Практический паша. Темым умылтараш 260 – 263-шо паша-влакым кучылтман. Шымлыме паша: 266-шо паша – ойлончо-влакым та%астараш, знак шындымым умылтараш тыршаш. Йылме лывыртыме паша: 267-ше паша – «Шукталтдыме йоча шонымаш» сочинений-миниатюрым	Ме%огылан 268-ше але 269-ше паша-влакым темлыман. 268-ше – йодыш-влаклан вашмутым пуыман. 269-ше – М. Шкетанын «Илыш ўжеш» ойлымашыж гыч тичмаш огыл ойлончылам возен лукман.

31-32	Изложений	Йылме лывыртыме паша. Текстым кўчыкемден возымо изложений	Текстын темыже, тў%о шонымашыже, микротеме-влак. Планым чо%ымаш. Текстым йылме могырым лончылымаш. Нелталме проблеме нерген шонкалымаш.	<i>Моштышаш:</i> текстын темыже ден тў%о шонымашыжым рашемдышаш; микротеме-влакым рашемдышаш; текстлан планым ыштышаш; мут-влакын лексический значенийыштым умылышаш; проблемный йодыш-влак почеш шонкалышаш.	возымаш. Мутер диктант. Изложений возымо навыкым вия%одышаш. Изложений сборник гыч туныктышын ойырымыжо почеш текстым возымаш. (В.В. Кузнецов, Н.В. Кузнецова. Изложений сборник. 5 – 9 класс. Йошкар-Ола, 2010. Стр. 98 – 123.)	Ме%огылан паша ок пуалт.
Икгай членан ойлончо 33	Икгай членан ойлончо	Комбинированный урок	Икгай членан ойлончо нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Икгай член-влакын ик йодышланак вашмутым пуат, шукуж годым ик ойлымаш ужаш денак каласалтыт. Икгай член-влак рашемдыше шомак дене пырля каласалт кертыт, тўрле тўшка икгай член-влакат лийыт. Икгай член-влак сочинительный ушем мут але ойсем дене	<i>Палышаш:</i> икгай членан ойлончо нерген ончыч тунеммым шарнышаш. <i>Моштышаш:</i> икгай член-влакым ойлончо член семын лончылышаш, нунын кылдалтме йеныштым ончыктышаш. Уэш-пачаш каласыме шомак-влак икгай член огытыл шарнышаш.	Практический паша. Темым умылтараш 270 – 273-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 275-ше паша – марий йылмысе <i>икте</i> шомак нерген мом каласаш лиеш? Йылме лывыртыме паша: 276-шо паша	Ме%огылан 278-ше але 279-ше паша-влакым темлыман. 278-ше – икгай член-влакын могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыштым ончыктыман. 279-ше – В. Савин «Муро орла%оге» ойлымашыж гыч икгай членан ойлончо-влакым возен лукман.

			ушалтыт. Икгай членан ойлончо-влакым ойышто кучылтмаш.			– геройын пашажлан акым пуыман. Мутер диктант.	
34	Икгай членан ойлончылаште ушем мут-влак	Комбинированный урок	Икгай членан ойлончылаште сочинительный ушем мут-влак: ушышо, ваштарешлыше, ойырышо. Икгай член-влакым запятой дене ойырымаш. Запятой шындалтеш: ваштарешлыше ушем мут ончылан, пачаш-пачаш каласалтше союз улмо годым кокымшо ушем мут ончылан, ушышо <i>-ат</i> частице почеш. Ушышо да ойырышо шкет союз ончылан запятой ок шындалт. Икгай членан ойлончылам возымо годым чын кучылтмаш, ойлымо годым кўлеш ойсем дене каласымаш.	<i>Палышаш:</i> икгай член-влак сочинительный ушем мут дене але ойсем дене кылдалтыт. Нуно шукыж годым икгай ойлымаш ужаш денак каласалтыт. <i>Моштышаш:</i> сочинительный ушем мут-влакым значений шот дене ойыркалышаш: ушышо (ден, да, ни..., -ат частице), ваштарешлыше (а, но, да, туге гынат), ойырышо (але, я, ала... ала, то... то да т.м). Кўлеш ушем мутым ойышто кучылт моштышаш.	Практический паша. Темым умылтарыме годым 290 – 292-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 294-ше паша – <i>да</i> ушем мутын ойлончышто вержым шымлыман. Йылме лывыртыме паша: 297-ше паша – пўртўс аралыме нерген темлымаш сынан текстым ыштыман. Мутер диктант.	Ме%огылан 298-ше але 299-ше паша-влакым темлыман. 298-ше – икгай член-влакым палемдыман, ушалтме йеньштым ончыктыман. 299-ше – Я. Ялкайнын «Енисейыште – сей» ойлымашыж гыч икгай членан ойлончылам возен лукташ.	
35	Икгай членан ойлончылаште иктешлыше мут	Комбинированный урок	Иктешлыше мут икгай член-влак гаяк член лиеш. Тудо ойлончышто тўрле вере шоген кертеш. Икгай член-влак иктешлыше мут почеш шогат гын, нунын ончылан кок точко шындалтеш, ончыч гын –	<i>Палышаш:</i> иктешлыше мутан ойлончо-влак нерген ончыч тунемме материалым шарнышаш. <i>Моштышаш:</i> икгай членан ойлончылам член шот дене	Практический паша. Темым умылтарыме годым 300 – 303-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша:	Ме%огылан 308-ше але 309-ше паша-влакым темлыман. 308-ше – икгай член-влакым ойлончо член семын палемдыман. 309-ше – Дим. Орайын «Чолга	

тире шындалтеш. Икгай член-влак иктешлыше мут почеш шогат да ойлончо умбакыже шуйна гын, икгай член-влак ончылан кок точко, почешышт тире шындалтеш. Ончыктымо правил-влакым возымо годым шуктымаш.

лончылышаш, иктешлыше мутын икгай член-влак семынак ойлончо член лиймыжым ончыктен моштышаш. Иктешлыше мутын икгай член-влак ончылно але вара шогымыж дене ойлончышто чарналтыш палым шындымашын кылдалтмыже.

296-шо паша – палемдыме шомак-влак икгай улыт мо. умылтарыман. Йылме лывыртыме паша: 307-ше паша – авторын шонымашыж дене келшеда мо, умылтарыман. Мутер диктант.

шўдыр» повестьше гыч иктешлыше член-влак пелен иктешлыше мутан ойлончылам возен лукман.

Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак

36 Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак. Ойыралтше рашемдык

У шинчымашым налме урок

Ойлончышто ойыралт шогышо член-влак нерген умылымаш. Ойыралт шогышо рашемдык. Ойыралтше рашемдык пелен чарналтыш пале-влак. Лудмо да ойлымо годым ойыралтше рашемдыкым ойсем дене палемдымаш.

Палышаш: ойлончышто ешарыме член-влакын значенийыштлан кера возымаште чарналтыш пале дене, ойлымаште йўк дене ойыралт кертмышт.

Моштышаш: ойлымо годым поснак йўк дене ойырен каласыме ешарыме член-влакым возымо годым чарналтыш пале дене ойырышаш. Ойыралтше рашемдыкым ойлончо член семын лончылышаш.

Практический паша. Тунемме темым умылтараш 320 – 323-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 326-шо паша – правилым пример дене пе%огыдемдыман. Йылме лывыртыме паша: 327-ше паша – йочан койышыжлан акым пуыман. Мутер диктант.

Ме%огылан 328-ше але 329-ше паша-влакым темлыман. 328-ше – тыглай радаман ойлончым ме%огешла радаманыш савырен возыман. 329-ше – Г. Алексеевын «Перт» ойлымашыж гыч ойыралтше рашемдыкан ойлончылам возен лукман.

37 Ойыралтше

У шинчымашым

Ойыралтше

Палышаш: ойыралт

Практический

Ме%огылан 338-ше

	ешартыклўм.	налме урок	ешартыклўмым рашемдыме мут деч вара шогымыж годым запятой але тире дене ойырымаш. Ойыралтше ешартыклўмым чын возымаш. Ойышто тудым кучылт моштымаш.	шогышо ешартыклўмым ойыралт шогышо рашемдык семынак ончыман. <i>Моштышаш:</i> ешартыклўмым рашемдыме мут деч вара шогымыж годым ойырышаш. Ойыралтше ешартыклўмым ойлончо член семын лончылышаш.	паша. Тунемме темым умылтараш 330 – 333-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 336-шо паша – правилышке ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 337-ше паша – текстлан э%ортен, шке нерген текстым возыман. Мутер диктант.	але 339-ше паша- влакым темлыман. 338-ше – ойлончо- влакын грамматический рўдыштым да ойыралтше ешартыклўмым ончыктыман. 339-ше – «Марий литератур» книга комысо фотосўрет-влак почеш ойыралтше ешартыклўман ойлончо-влакым чо%ыман.
38	Ойыралтше умландарыше член	У шинчымашым налме урок	Ойыралтше умландарыше член семын утларакше деепричастный савыртышын кучылталтмыже. Шкет деепричастий але деепричастный савыртыш ден рашемдыме мут коклаште вес мут уло гын, але деепричастный савыртыш рашемдыме мут деч вара шога гын, запятой дене ойыралтеш. Шкет деепричастий рашемдыше мут деч вара шога гын, ок	<i>Палышаш:</i> ойыралтше умландарыше член семын деепричастный савыртышын да шкет деепричастийынат кучылталт кертмыже. <i>Моштышаш:</i> деепричастный савыртыш да шкет деепричас-тийымат правиле почеш ойрен моштышаш. Кўэмалтше савыртыш лийше деепричастный оборотын	Паша. Тунемме темым умылтараш 340 – 341-ше. 350 -352- шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 356-шо паша – правилыш ешартышым ыштыман. Йылме лывыртыме паша: 347-ше паша – чылаж годымак	Ме%гылан 358-ше але 359-ше паша- влакым темлыман. 358-ше – йодыш- влаклан вашмутым ямдылыман. 359-ше – Г. Алексеевын «Перт» ойлымашыж гыч ойыралтше членан кум ойлончым возен лукман.

			ойыралт. Ойыралтше рашемдыше член вес членын значенийжым рашрак умылтарен пуа гын, запятой дене ойыралтеш. Ойышто ойыралтше умландарыше членан ойлончым кучылтмаш. Ойыралт шогышо членан ойлончым синтаксически лончылымаш.	ойыралтдымыжым палышаш. Ойыралтше член семын моло шомак-влакынат кучылталт кертмыштым палышаш. Ойыралт шогышо ешарыме членан ойлончо-влакым синтаксически лончылышаш.	те чын улыда мо? Шке титакда нерген каласен кертыда мо? Устный сочинений. Мутер диктант.	
39	Ойлончын ойыралт шогышо членже-влак	Ушештарымаш урок	Ойыралт шогышо член-влак нерген налме шинчымашым иктешлен ушештарымаш. Тыгай ойлончо-влакым синтаксически лончылымаш. Ойыралт шогышо членан ойлончо-влакым ойышто да возымаште чын кучылтмаш.	<i>Палышаш:</i> ойыралт шогышо членан ойлончын кузе чо%алтмыжым да кузе лончылышашым палышаш. <i>Моитышаш:</i> ойыралт шогышо членым ончыктышаш, знак шындымым умылтарышаш.	Практический паша. Теоретический шинчымашым тўшкан ушештарымаш. Тестысе паша-влак почеш йоча-влакын шинчымашыштым тергымаш.	Посна йочалан индивидуальный паша.
Савырныммут						
40	Савырныммут	Комбинированный урок	Савырныммут нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Распространенный да распространенный огыл савырныммут. Лўм мут семын кучылталтше пале мутын, ешартыклўмын, е%о деч моло предметым	<i>Палышаш:</i> савырныммут нерген ончыч тунемме материалым шарнышаш: савырныммут ойлончо член огыл, ик мут але икмыняр мут гыч шоген кертеш.	Практический паша. Тунемме темым умылтараш 360 – 363-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 365-ше паша – руш	Ме%огылан 368-ше але 369-ше паша-влакым темлыман. 368-ше – ойлончо-влакын грамматический рўдыштым да савырныммут-влакын могай ойлымаш ужаш

ончыктышо лўм мутын
савырныммут семын
кучылталтмыже.
Савырныммутын
ойлончышто тўрле вере
шоген кертмыже.
Савырныммутан
ойлончышто чарналтыш
пале-влак.
Савырныммутан
ойлончым келшыше ойсем
дене лудмаш да чын возен
моштымаш.

Моштышаш:
савырныммутым
ойлончышто муын
моштышаш, чарналтыш
пале дене ойырышаш.

йылмысе
савырныммутым
марий йылмысе
дене
та%аастарыман.
Йылме лывыртыме
паша: 366-шо паша
– текстысе
тыланымашан
шомак гайым шке
чо%ыман.
Мутер диктант.

дене каласалтмыштым
палемдыман. 369-ше –
И. Осминын «Уна»
поэмыж гыч
савырныммутан вич
ойлончым возен
лукман.

Пуртымо мут да пуртымо ойлончо

41 Пуртымо мут У шинчымашым
налме урок

Пуртымо мут нерген
умылымаш. Ойлышо
е%ын шке каласымыжым
аклен ончыктышо мут.
Пуртымо мут пелен
чарналтыш палым
шындымаш. Пуртымо мут
ойлончо член ок лий. Шке
значенийже дене тўрле
лиеш: ўшанен ойлаш
полшышо, ўшаныде ойлаш
полшышо, тўрле
шижмашым ончыктышо,
весын ойжым
ушештарыше, шонымо
радамым ончыктышо,
каласымым иктешлыше,
рашемдыше. Пуртымо
мутан ойлончым ойышто

Палышаш: пуртымо мут
ойлончо член огеш лий.
Моштышаш: пуртымо
мутым ойлончышто
кычал мушаш; значений
шот дене могай
улмыжым ўшандарен
умылтарен моштышаш.
Пуртымо мутан
ойлончышто чарналтыш
палым шынден
моштышаш.

Практический
паша.
Тунемме темым
умылтараш 370 –
371-ше паша-
влакым
кучылтман.
Шымлымаш паша:
376-шо паша –
палемдыме ой
пуртымо мут ала
пуртымо ойлончо,
умылтараш
тыршыман.
Йылме лывыртыме
паша: 375-ше паша
– шурма%оше
нерген мом
паледа? Кўчыкын

Ме%ыглан 378-ше
але 379-ше паша-
влакым темлыман.
378-ше – ойлончо
почеш синтаксис
шотышто
ойыртемалтше палым
шындыман. 379-ше –
М. Шкетанын ик
мыскара ойлымашыж
пуртымо мутан вич
ойлончым возен
лукман.

42	Пуртымо ойлончо	У шинчымашым налме урок	кучылтмаш.	Пуртымо ойлончо нерген умылымаш. Ешарен умылтарыше але рашемдыше шинчымашым ешарыше ой. Пуртымо ойлончын скобка але тире дене ойыралтмыже. Пуртымо ойлончым ойышто да возымаште кучылт моштымаш.	<i>Палышаш:</i> пуртымо ойлончым ойышто кычал мушаш, тудын молан кучылталтмыжым умылтарышаш. <i>Моштымаш:</i> пуртымо ойлончым возымо годым чарналтыш пале- влак дене ойырен кертшаш, ойлымо годым йўк дене ойырышаш.	каласкалыман. Мутер диктант. Практический паша. Тунемме темым умылтараш 372-шо паша-влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 374-ше паша – пуртымо мут, пуртымо ойлончо але рашемдыше член-влак улыт, умылтараш тыршыман. Йылме лывыртыме паша: 377-ше паша – Марий кундем нерген йодыш- влак радамым ешарыман. Мутер диктант.	Ме%огылан 373-шо пашам темлыман – пуртымо мутан але ойлончан ужаш- влакым возен лукман.
Йўк мутан ойлончо 43	Йўк мутан ойлончо	У шинчымашым налме урок	Йўк мут дене каласыме ик мутан ойлончо. Ойлончышто йўк мутын рольжо. Йўк мут ойлончышто чарналтыш пале-влак. Йўк мут да знаменательный шомак- влак кокласе ойырте. Йўк мутан ойлончым	<i>Палышаш:</i> междометийын посна ойлончо семын кучылталтмыже, тудын ойлышо е%оын тўрле шижмашыжым ончыктымыжо. Йўк мутан ойлончым член семын лончылаш	Практический паша. Тунемме темым умылтараш 380 – 382-шо паша- влакым кучылтман. Шымлымаш паша: 386-шо паша –	Ме%огыште 388-ше але 389-ше паша- влакым темлыман. 388-ше – йодыш- влаккан вашмутым возыман. 389-ше – Г. Алексеевын «Шошо толеш, лум шула» ойлымашыж гыч йўк	

возымаште да ойлымаште
кучылт моштымаш.

лийдымаш.
Моштышаш: йўк мутан
ойлончо почеш
келшыше знакым
шынден кертшаш.

ойырымо шомак-
влак коклаште
ойыртемем
ончыктыман.
Йылме лывыртыме
паша: 387-ше паша
– «Кумыл ден
тазалык
кылдалтыныт»
сочинений-
миниатюрым
возыман.
Мутер диктант.

мутан ойлончо-
влакым возен лукман.

Мут-ойлончо

44 Мут-ойлончо

У шинчымашым
налме урок

Мут-ойлончо нерген
умылымаш. **Да, уке** мут
дене каласыме ойлончо-
влак. Нунын почеш
чарналтыш палым
шындымаш. Йўк-мутан
ойлончо-влакым
сылнымутан текстыште
келшыше ойсем дене
лудын моштымаш. Мут-
ойлончо-влакым возен
моштымаш.

Палышаш: **да, уке**
шомак-влакын посна
ойлончо семын
кучылталтмышт, нуным
ойлончо член семын
лончылаш лийдымаш.
Моштышаш: ойлышо
але возышо е%оын
кумылжым ончен,
ойлончо мучашеш
келшыше знакым
шындышаш.
Мутланыме годым
тыгай кўчык ой-влак
деч кора%оаш
тыршышаш.

Практический
паша.
Тунемме темым
умылтараш 383-
шо, 413 – 414-ше
паша-влакым
кучылтман.
Мутер диктант.

Ме%огыште идалык
мучко тунемме
теоретический
шинчымашым
ушештарыман.

45 Диктант

Шинчымашым
тергыме урок

«Ойыралт шогышо
ойлончо»,
«Савырныммут»,

Моштышаш: лудмо
почеш текстым
возышаш,

Грамматический
пашан диктант.

Идалык мучко
тунемме
теоретический

		«Пуртымо мут да пуртымо ойлончо», «Йўк мутан ойлончо» да «Мут-ойлончо» теме-влак почеш налме шинчымашым тергымаш.	грамматический пашам шуктышаш.		шинчымашым ушештараш.
46-47 Сочинений	Йылме лывыртыме паша. Сылнымутан сочиненийым возымаш.	Морально-этический темылан шкегыч текстым чо%ымаш. Келшен толшо темым йоча шкегыч ойырен налын кертеш.	<i>Моштышаш:</i> туныктышын ойырен налме илышыште вашлиялтше терсыр почеш шонкалымашан сылнымутан текстым чо%ышаш. Возымо годым идалык мучко пален налме шинчымашым кучылтшаш. Текстлан планым чо%ышаш. Шонымашым иктешлен моштышаш.	Сылнымутан текстым чо%ымаш.	Идалык мучко тунемме теоретический шинчымашым ушештараш.
Ий мучко тунеммым ушештарымаш					
48-49 Тыглай ойлончо, икгай членан ойлончо, ойыралтше членан ойлончо, савырныммут, пуртымо мут да ойлончо, ик мут гыч шогышо ойлончо-влак нерген тунеммым иктешлымаш	Конференций урок	Йочан ойырен налме теме почеш выступленийже.	<i>Моштышаш:</i> ойырен налме теме почеш йолташ-влак ончылно ойлен моштышаш; теоретический материал палымым ончыктышаш, шонымашым пример дене пе%огыдемдышаш. Ойлымо годым марий йылме этикетым шуктышаш. Чын улмым умылтарен моштышаш.	Шымлыме теме почеш выступлений.	Посна йочалан индивидуальный паша.

Эше 15 уроклан (№50-64) УУД ЛЕКТЫШ-ВЛАК - кажне уроклан ямдылыме план тетрадыште.. 65-68 урок-влак – резервный).

50		Сочинений: «Шочмо йылмым палыманак шол!»		
51		Иктешлымаш	Компьютерный презентаций	
Чыла тунеммым ушештарымаш				
52.		Ик составан предложений-влакым синтаксически лончылыымаш		
53.		Иктешлыше мутан предложений-влакым кучылт моштымаш.		
54		Грамматический сочинений: Икгай членан предложений-влак.		
55.		Ойыралт шогышо членан предложений-влакым возен моштымаш.		
56-57.		Текстым сӧрастарен возымаш.		
58.		Рашеммдыше умыландарыше член-влакым кучылт моштымаш		
59.-60.		Шымлымаш паша-влакым аралымаш.		
61-62		Шымлымаш паша-влакым аралымаш		
63.		Йодыш-влаклан вашмутым		

		возымах: «Простой предложений».		
64-65		Сочинений: «Мыйын школем-ильшем		
66.		Шарнен возымах: «Йылме лывыртыме паша» книга гыч.		
67.		Тест-влак очеш паша.		
68.		Иктешлымаш урок.		

Туныктымo годым кучылтшаш материал

1. Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Марий йылме. 8-ше класслан учебник. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2010.
2. Учаев З.В. Марий йылме дене дидактический материал. 8 – 9. Туныктышылан польш. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1993.
3. Учаев З.В. Марий йылме. Теорий. 5-9 класслан учебник. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1993.
4. Кузнецов В.В., Кузнецова Н.В. Изложений сборник. 5-9 класслаште туныктышо-влаклан. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2010.
5. Иванова З.К., Тимофеева В.Т. Марий йылме пунктуаций дене диктант сборник. 5 – 9 класслаште туныктышо-влаклан. Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 1994.

**8-ше класслан марий литератур дене ФГОС-лан келыштарыме
Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан
Адаптированный программе
ОВЗ дене йоча-влакым очный йӧн дене туныктымаш:**

**ПАША ПРОГРАММЕ
да
Календарно-тематический планирований**

Умылтарымаш.

"Закон об образовании в Российской Федерации" от 29.12.2012 № 273 документлан келшышын, туныктымо да воспитаний паша

Ты программе пуа:

- тӱн тунемме программим ушыш шынгарен кертмаш;
- Личностьын уш-акылжым вияндымаш.
- тунемме кумылым лукмаш;
- посна йӧн дене тунем кертмаш;

Туныктымо пашашке надырым пыштыше-влак:

- школ администраций;
- тазалыкым аралыше верысе эмлымверын пашаенже-влак.

2. Цель:

2.1. Чыла дене пырля ик семын тунем кертдыме-влаклан сай шинчымашым пуаш тыршымаш, умбакыже уш-акылым вияндымаш.

2.2. Ешлан сооциально-психологический полышым пуымаш.

2.3. Ончыкылык илышлан ямдылымаш.

3. Программын задачиже-влак:

3.1. Адаптацийыште улшо нелылык деч утлаш тыршаш.

3.2. Кӱлмӧ семын посна йочалан программим ышташ.

3.3. Ешартыш шинчымашым пуаш.

3.4. Ача-ава-влаклан консультацийым пуаш.

4. Программым чонымашын да илышыш шынгарымашын принципше-влак.

4.1. Гуманизаций – туныктымаште йоча деке личноно-ориентированный лишеммаш.

4.2. Посна йоча дене пашам ыштымаш, тыгодым тӱрлӧ йӧным кычалмаш.

4.3. Системность - кӱрылтде пашам ыштымаш. Туныктымо да воспитаний пашаште ик-гайлык.

4.4. *Интегрированный лишеммаш* - паша программим кӱлеш годым виянген колтымаш, тыгодым йочан ончык кайымыжымат шотыш налмаш.

4.6. Туныктымаште тыршыше чыла пашаенгын келшен, ваш-ваш полшен, вашкылым кучен ыштымышт.

4.5. Шке семын пашам ыштыме формын кўкшытшым шотыш налмаш. Тыгодым йочан тунемме кўкшытшым эскерымаш..

5. Туныктымо пашам илышыш шындарыме йөн-влак:

Организационный.

Туныктымаште вариативный формым шотыш налмаш лиеш. Тыгодым общий тунемме программат кучылташ лиеш.

Психолого-педагогический:

- Тунемме программын режимжым шотыш налмаш.
- Туныктымо, воспитательный пашам коррекционный семын виктарымаш;
- Йочан ойыртегалтше сынжым шотыш налмаш.
- Сай режимым чонымаш.
- У йөн-влакым кучылтмаш.
- Тазалыкым аралым режим.
- Санитарно-гигиенических правил да нормо-влакым эскерымаш.
- Моло йоча-влак дене пырля түрлө мероприятийлаште вийым тергымаш.

Тиде пашаште тыршышыш улыт:

- предметым туныктышо;
- класс вуйлатыше.

Паша кадр:

Тыгай йоча-влакым туныктымаште лўмын ямдылыме ОВЗ курсышто тунемше специалист-влак лийшаш улыт.

Материально-технический поянлык::

- пурымаште откидной пандус лийшаш:

Информационный:

- сетевой источник деке пурен кертмаш.

6. Аттестаций.

Школын администрацийжын локальный актише-влак почеш ышталтеш.

7. Паша лектышын ончыкылыкшо:

Моло-влак жене пырля пашам ышташ туныктымаш. Тыгодым йочам йылме деке шўмандымаш.

Умылтарен возымаш .

Марий литератур дене 8-ше класслан Паша программе образований стандарт негызеш ышталтын. Паша программе тыгай ужаш-влак гыч шога:

1. Тунемме тун содержанияй.
2. Тунемме ий мучаште йоча мом палышаш.
3. Туныктымашын цельже.
4. Ты предметын школ планыште верже.
5. Теме-влакым шагат шот дене щеледымаш.
6. Йылме лывыртыме пашан ойыртемеже.
7. Тун книга.
8. Тематический планирований
9. Тест-влак почеш шинчымашым тергымаш.

Тидат шотыш налалтеш: южгунам вашталтыш лийын кертеш. Но йоча садак тун шинчымашым налшаш, тудым илышыште кучылт моштышаш. Тидын нерген Марий литетатур дене программыште ойлалтеш (3 стр.)

Марий литератур предметын 8-ше классыште тунемме тун содержанияйже: (Марий литератур программын 33-39 стр.).

Ужаш-влак:

1. С.Г. Чавайн.
2. Ш. Осып..
3. Н.В. Игнатъев.
4. М. Шкетан.
5. В.И. Сави.
6. Дим. Орай.
7. Г. Алексеев.
8. Осмин Йыван.

Идалык мучаште тунемше мом палышаш:

1. Тунемме произведений-влакым келгын лончылен моштымаш.
2. Произведенийын темыжым, идейжым каласен моштымаш.
3. Лирикын тушкаже-влакым ойырен моштымаш.
4. Жанр-влакым сайын палымаш.
5. Марий литературын классикше-влакым палымаш.
6. Произведенийлаште морально-этический, нравственно-эстетический проблеме-влакым палемден моштымаш.
7. Почеламутлан да прозаический произведенийлан тичмаш лончылымашым ыштен моштымаш.
8. Сылнештарыме йон-влакым келгынрак палымаш.
9. Кажне произведений нерген шке шонымашым каласен моштымаш.
10. Тест-влак почеш пашам ыштен моштышаш.
11. Литературный герой-влаклан характеристикым танастарен возен моштымаш.
12. Тунемме писатель, поэт-влакым чурий денат, биографийым кучыкын ойлымо денат пален моштымаш.
13. Литературный герой-влакым пален моштымаш.
14. Произведенийын проблемыже-влакым ойырен моштымаш.
15. Тунян моторлыкшым суретлен моштымаште писательын мастарлыкшылан акым пуэн моштымаш.

Туныктымашын цельже:

- сылнымутым йораташ туныктымаш;

- йочан культуроведческий компетенцийжым вияндышаш;

Задаче-влак:

- произведенийласе герой-влакым илыш деке конден мошташ;
- коммуникативный компетенцийым вияндаш;
- произведенийын чоналтме йонжым, сылнештарыме йонжо-влакым пален моштымаш;
- илыш чыным умылен мошташ;
- калык ойпого-влакын значенийыштым умылаш;
- айдемын чон моторлыкшым умылен мошташ;
- произведений-влакын идейно-художественный ойыртемштым палемден мошташ;
- произведенийын философско-нравственный шижын мошташ.

8-ше классыште марий литератур урокышто УДД лектыш лийшаш;

Личностный УУД

Сылнымутан произведений -влак гоч самырык тукумым илышым чын умылаш, Родинын пайдале енге лияш, шўмбел мландым да шочмо калыкым ала кумылын, шокшын йораташ туныкташ, Россий элнам утыр тўзандаш кумыландымаш.

Тунемше -влакын кутырымо да возымо йылмыштым виянден, келгемден толмаш.

Марий калыкын курым дене аралтше йўлажлан да ойпогыжылан энертен, поро ден осалым ойыраш сылнымутан произведений полшышаш.

Тунемше -влакын шочмо марий йылме деке поро да пагалыме кумылым марий литератур шке сылнымутшо гоч лукшаш.

Регулятивный УУД

Писатель-влакын сылнымутыштан энертен, шкевужа почеламутым, кўчык ойлымашым возаш туныктымаш. Текстым лудын, тўрло йыжынан проблемым муын мошташ, нельлык гыч лекташ йеным кычалаш да тудым сенаш туныкташ. Шке шонымашыш шуаш, чын корным кычалаш да муын мошташ полшаш.

Шкевужа шымлымаш пашам шукташ да иктешлымашым ышташ, шке творческий сынан пашам аклаш туныктымаш.

Кеч-могай творческий пашам вес творческий паша дене танастарен саемдаш.

Познавательный УДД

Марий писатель-влакын возымаштышт нелталме проблемым муын мошташ да тудо пагыт дене кылден мошташ туныктымаш.

Кеч-могай произведенийым анализироватлаш тунемшаш улыт:

идей да темым чын муын моштышаш;

сылнымут произведений могай жанрлан энертен возалтмым тунемше палышаш;

герой-влакын характеристикым пуышаш;

икмыняр произведений дене танастарен да шымлен лончылышаш.

тўрло сорастарыме йоным кычалаш тунемшаш;

критический статья-влакын энертен, тўрло произведенийлан акым пуаш туныктымаш.

Коммуникативный УДД

Арун да яндарын лудаш туныктымаш, лудын лекмеке, содержанияйым почын пуэн кертшаш;

Сылнымутлан энертен, кўчыкын да раш каласкален кертшаш, иктешлымашым ыштен моштышаш, йодышлан раш вашмутым почын пуышаш, монологан але диалоган текстым ыштен моштышаш.

Тўрло сообщений дене йолташ –влакым презентаций, доклад гоч палдарен кертшаш.

Тўшка вий дене произведений гыч ужашым модын моштышаш улыт.

Тўрло сынан ойлымашым возаш туныктымаш.

7-ше классыште марий литератур урокын личностный лектышыже:

Шочмо калыкын илыш йўлаж ден илыш ойыртомжым, чон поянлыкшым, шке калыкшым да шочмо кундемжым йератыше, шочмо калык деке поро шонымашан да яндар шўм-чонан улмыж дене ойыртомалтшаш.

Ешартыш шинчымашым погымо семын тўрло мутер ден да справочник дене пашам ыштен моштышаш.

Метапредметный лектышыже:

- литературышто пуымо проблемым умылен, материалым кышкарлен моштышаш, мутланыме, каласкалыме да возымо ойышто шке шонымашым чын умылтарен, тунемме произведенийлан иктешлымашым ыштен моштышаш;

- тунемме произведенийым шкевуя лудын, чын умылен да тўн шонымашыжым ойырен моштышаш,

Предметный лектыш семын ойырыман:

шинчымашым погымаште:

-сылнымутан произведенийыште тўн проблемым ужын да аклен мошташ,

- литератур произведений да тудым возымо жап кокласе кылым умылымаш,

- литератур произведенийым лончылен мошташ, могай жанрыш пурумыжым ончыктен кертшаш, темым да тўн шонымашыжым палемден кертшаш,

-произведенийын сылнештарыме йонжым ончыктен моштышаш

уш-акылым да шўм-чон яндарлыкым шуарымаште:

- шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртомалтше койыш-шоктышыжым, кўргў чон-

моторлыкшым, тўвыражым, йылме вий-куатшым, поян вершўржым шижын да ужын моштымаш,

- сылнымутан произведений-влак деке шке кумылым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;

– литератур произведений нерген шке шонымашым каласен моштышаш;

– авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылым ончыктышаш;

коммуникативный

– тўрло жанран произведений-влакым колыштын да лудын умылышаш;

– шочмо йылмын мут поянлыкшым да текст гыч цитатым кучылтын прозаический произведенийын содержанияжым калскален моштышаш; лудмо але колыштмо текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш; монолог ден диалогым чонгышаш;

– тунемме произведений-влакын тематикыштым да проблематикыштым лончылымаш дене кылдалтше сочиненийым возен кертшаш, классыште да монгышто возымо творческий пашам шуктышаш.

эстетический:

– сылнымутан литературым мут искусствын кончышыжо семын умылышаш;

– литератур произведений-влакым эстетике могырым аклышаш;

– сылнылыкым ужын да шижын моштышаш;

– сылнештарыме йен-влакын верыштым умылышаш.

Тунемме предметын школ планыште верже:

Марий литературым тунемаш арняште 1,5 шагат пуалтеш, чылаже 51 шагат.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш.

Тидым чыла тематический планированийыште раш ончыктымо.

Йылме лывыргыме пашан ойыртомже:

Ты паша кажне урокышто эртаралтшаш. Ойыртомже:

- текстын содержанияжылан сложный планым ыштен моштымаш;

- почеламутын чоналтмыжым, стопажым, размерже-влакым палемден моштымаш;

- почеламутым чонен моштымаш;

- литературный герой-влакым кызытсе илышыш шынден, келге содержаниян сочиненийым возен моштымаш;
- шке семын лудмо произведенийым келгын лончылен моштымаш.

Тун книга (тематический планирований пелен)

Тест-влак почеш шинчымашым тергымаш.

**Марий литератур денне 8-ше класслан Календарно-тематический планировангий.
(Посна УУД ЛЕКТЫШ-ВЛАКЫМ УРОК ПЛАНЛАШКЕ ВОЗЕМ),**

Урок радам	Жап	Теме	Палемдымаш
1		Ончылмут. Литератур да искусство	Тунемме книга
2		Урок-лекций: «С.Г.Чавайнын илыш-корныжо да творчествыже.	Портрет
3		Драме нерген умылымаш. «Акпатыр»- калык героический драме	«Акпатыр» драме
4		Драмын содержанияйже почеш паша. Роль дене лудмаш.	Драме
5		Драмыште Пекеш Савийын да Акпатырын тўсышт	Драме
6		Драмын чо%алтмыже,сылнылык ойыртемеже, значенийже	Драме
7		«Акпатыр . Опер	Драме
8		. Сочинений: « Акпатыр илаш туныкта»	«Акпатыр» опер
9.		«Шылше» ойлымашын фольклор негызше.	С.Чавайнын произведенийже-влак.
10.		В.Сави. «Муро орланге» ойлымашын чоңалтмыже, сылнылыкше.	Сўрет-влак
11		«Тўня мурен кертеш улмаш». Сочинений.	Школысо рукописный почеламут сборник
12.		Н.Игнатьевын илыш да творческий корныжо. « Комсомол ўдыр» повестын идейно-тематический содержанияйже	Баян, компьютерный презентаций
13.			
14.		Повестын содержанияйже почеш паша.	
15.		Анфиса - -неле корным эртыше удыр. Огаптя Миронован пурымашыже.	Фотосўретан книга, компьютерный презентаций
16.		Д.Орай. «Чолга шўдыр» - очерково-публицистический повесть.	Компьютерный презентаций.
17.		Повестын содержанияйже почеш паша.	Компьютерный презентаций
18.		«Сергейын подвигше» ужаш почеш паша.	
19.		Сергей Суворов – повестын тўн геройжо, марий калыкын чолга эргыже..	Компьютерный презентаций
20.		Повестын йылме ойыртемеже, чоңалтмыже.	Портрет, фотосўретан книга
21.		Сочинений: «Сергей Суворов гай лияш ыле».	«Сергейын подвигше» ужаш почеш паша.
22.		Н.Лекайн. «Шонго мичуринец» очеркын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
23.		М.Казаков. «Онар» почеламутын содержанияйже.	Портрет, фотосўретан книга

24.		«Лесникын мутшо» почеламутын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
25.		М.Рыбаков. «Ачамын йöратыме мурыжо» -лирико-драматический сынан произведений.	Компьютерный презентаций.
26.		О.Йыван. «Марий Эл» почеламутын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
27.		«Уна»-лирический сынан поэме.	Компьютерный презентаций.
28.		Г.Алексеев. «Пöрт» ойлымашын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
29.		«Шочмо мландын шокшыжо» ойлымашын содержанияйже.	Компьютерный презентаций.
30.		А.Тимиркаев. «Тукым кыл» почеламутын содержанияйже.	Произведенийлан ямдылыме «Тукымвож» схеме.
31.		В.Изилянован да В.Петуховын поэтический мастарлыкышт..	Компьютерный презентаций.
32.		М.Кудряшов. «Тулык окна-влак» ойлымашын содержанияйже.	Писательын портретше.
33.		Роберт Миннуллин – татар поэт. «Пошкудын ак 0-Юмын ак» почеламутын содержанияйже.	Портрет, компьютер, проектор
34.		Резервный урок.	

